

Välfärd

3/2017

SCB

Statistiska centralbyrån Statistics Sweden

Statistiska centralbyrån

Outnyttjad kompetens bland
UTRIKES FÖDDA

3 av 10
TAR INTE EXAMEN

Nära hälften i EU
GÅR PÅ BIO

FÄRRE SÖKER
gymnasiets yrkesprogram

ges ut av

STATISTISKA CENTRALBYRÅN

med syfte att i lättillgänglig form presentera och analysera aktuell statistik om välfärd, arbetsmarknad, utbildning och befolkning. Tidskriften är öppen för bidrag från experter såväl inom som utanför SCB. Författarna svarar själva för åsikter som framförs.

© 2017, Statistiska centralbyrån

Citera gärna men ange källan:
SCB:s tidskrift Välfärd

REDAKTION

Anna Nyman	010-479 45 94
Chefredaktör	
Anna Blomén	44 39
Peter Gärqvist	67 85
Hans Heggemann	68 10
Andreas Raneke	44 83
Regina Vilkinas	41 18
Lena Blåsjö Jansson,	41 61
layout, diagram	

REDAKTIONSRÅD

Petra Otterblad Olsson, ansvarig utgivare
Therese Hedlund
Mikael Schöllin
Stefan Svanström
Annica Wallerå

ADRESS

Tidskriften Välfärd
Statistiska centralbyrån
Box 24300, 104 51 Stockholm
E-post: tidskriften.valfard@scb.se
Webbplats: www.scb.se/valfard

PRENUMERATIONER

Att prenumerera på Välfärd är gratis.

Beställ e-prenumeration:
www.scb.se/valfard

Beställ prenumeration av papperstidning:
prenumeration.valfard@scb.se

Frågor om prenumeration:
010-479 65 51

Omslagsfoto: iStock

Medlem i

SVERIGES
TIDSKRIFTER

ISSN 1654-1502 (Online)
ISSN 1651-6710 (Print)
URN:NBN:SE:SCB-2017-A05T11703_pdf

Åtta.45 Tryckeri, september 2017

Betydelsen av gymnasieutbildning

I det här numret av Välfärd finns flera artiklar som handlar om unga. Vi beskriver utbildning, arbetsmarknad och inkomster. Något som går som en röd tråd genom de olika artiklarna är gymnasieskolan och betydelsen av att ha en gymnasieutbildning.

ÅR 2011 GENOMFÖRDES EN REFORM av gymnasieskolan. I samband med detta minskade andelen elever som söker till något av gymnasieskolans yrkesprogram. Johan Helsing och Emma Snöililja beskriver hur andelen elever som söker till yrkesprogram har förändrats och i vilka grupper minskningen av sökande är störst. I en annan artikel tittar vi närmare på de elever som började gymnasiet 2011 och ser hur stor andel av dem som tagit examen. Genom en enkät till elever som saknar slutbetyg kan vi också berätta att skoltrötthet är vanligaste skälet till att inte slutföra utbildningen.

BETYDELSEN AV EN GYMNASIEUTBILDNING framgår om man också läser andra artiklar. Vi kan till exempel se att 20–29-åringar som har högst förgymnasial utbildning i större utsträckning än andra unga har låga inkomster år efter år. Och när vi tittar på flyktingars väg in på den svenska arbetsmarknaden är det tydligt att de som saknar gymnasieutbildning har svårare än andra att etablera sig på arbetsmarknaden. Bläddra vidare i tidningen för att få veta mer!

anna.nyman@scb.se

VILL DU VETA MER OM FRAMTIDENS UTBILDNINGSBEHOV OCH JOBB?

Den 14 december arrangerar SCB och Arbetsförmedlingen **Prognosdagen**. Hur ser utbildningsbehoven i Sverige ut på kort och lång sikt? Kommer arbetsmarknaden att stå fortsatt stark? Det presenteras under en fullmatad dag om framtidens utbildningsbehov och arbetsmarknad. Det blir även djupdykningar i några av de viktigaste utmaningarna på den svenska arbetsmarknaden, samt exempel på hur dessa kan hanteras. Gymnasie- och kunskapslyftsminister Anna Ekström finns på plats för att ge regeringens bild av läget. Prognosdagen riktar sig till dig som är vägledare, lärare, utbildningsplanerare, utredare, forskare eller allmänt intresserad av utbildnings- och arbetsmarknadsfrågor.

Läs mer och anmäl dig på www.scb.se

5 Nordbor bland de mest kulturaktiva i Europa

Fler kvinnor än män går på liveföreläsning

8 Barn motionerar trots mycket skärmtid

Många använder internet minst tre timmar per dag

10 Statistikskolan: Mätteknik – att kommunicera med uppgiftslämnare

12 Intervju: Som du frågar får du svar

13 Ökning av andelen unga med varaktigt låg inkomst

Vanligare idag jämfört med för tio år sedan.

” Av dem med förgymnasial utbildning
hade 22 procent varaktigt låg inkomst.

18 Minskat intresse för gymnasiets yrkesprogram

Lägre andel sökande efter gymnasiereformen

21 3 av 10 tar inte examen från gymnasieskolan

Skoltrötthet vanligaste skälet att inte slutföra utbildningen

24 Många unga kombinerar studier och arbete

Sysselsättningen ökar under sommaren

26 Flyktingars väg in på svensk arbetsmarknad

Hälften av flyktingarna i arbete efter 8 år

28 Sämre matchning på arbetsmarknaden för utrikes födda

Lägre andel arbetar inom yrken på rätt nivå

30 NOTISER

Publikationer från SCB

■ Skillnaderna i inkomst fortsätter att öka

Sedan 1991 har den ekonomiska standarden, mätt som inflationsjusterad disponibel inkomst, ökat med 58 procent. Utvecklingen har inte varit lika stark för alla grupper och inkomstskillnaderna har ökat. Andelen personer med låg ekonomisk standard ökade från 7 procent 1991 till 15 procent 2015.

År 2015 hade utrikes födda en ekonomisk standard som motsvarade 77 procent av den ekonomiska standarden för personer födda i Sverige. År 1991 var motsvarande andel 90 procent.

Kvinnors medianinkomst, mätt som sammanräknad förvärvsinkomst, var 82 procent av mäns inkomst i åldersgruppen 20–64 år under år 2015. Sedan år 2000 har inkomsten för kvinnor ökat med 34 procent, jämfört med 25 procent för män.

[Läs mer i Inkomstrapport 2015 – Individer och hushåll](#)

■ Unga kvinnor högst utbildade

Drygt en fjärdedel av befolkningen har en eftergymnasial utbildning på minst tre år. De bor oftast i storstadskommuner och länens residensstäder. Majoriteten av kommunerna med allra högst utbildningsnivå ligger i Stockholms län.

Kvinnor har högre utbildningsnivå än män. Fler kvinnor än män har eftergymnasial utbildning och färre har endast förgymnasial utbildning. Däremot är det fortfarande fler män än kvinnor som har nått den högsta formella utbildningsnivån – forskarutbildning. Av de forskarutbildade i åldern 25–64 år är andelen kvinnor 42 procent.

Bland kvinnor i åldern 25–34 år har mer än hälften en eftergymnasial utbildning. Andelen som har en eftergymnasial utbildning på minst tre år uppgår till 36 procent jämfört med 23 procent för män i samma åldersgrupp. Denna skillnad beror på att fler kvinnor går vidare till högskoleutbildning. För närvarande är cirka 50 procent fler kvinnor än män registrerade vid svenska universitet och högskolor.

[Läs mer i Befolkningens utbildning 2016](#)

■ Barn eller inte?

Våren 2009 genomförde SCB en enkätundersökning om inställning till barnafödande och om personer trodde att de skulle få barn under de närmaste 5–6 åren. Nu har de som deltog i undersökningen följts upp för att se om de har fått barn under åren efter undersökningen.

Totalt var det fyra av tio som fått minst ett barn och ungefär åtta av tio som ville ha barn hade också fått barn under den sexåriga uppföljningsperioden. De som hade ett barn eller som väntade sitt första barn när undersökningen genomfördes hade större benägenhet att få barn under uppföljningsperioden jämfört med de som inte hade något barn eller som hade två barn när undersökningen genomfördes.

[Läs mer i rapporten Barn eller inte? Uppföljning av en enkätundersökning från 2009](#)

■ Statistisk uppföljning av Agenda 2030

SCB har, på uppdrag av regeringen, analyserat hur Sverige lever upp till Agenda 2030. I rapporten Statistisk uppföljning av Agenda 2030 används tillgängliga data och resultat för att beskriva hur Sverige i dagsläget lever upp till de mål, delmål och indikatorer som ingår i Agenda 2030. Rapporten innehåller, så långt möjligt, data för 2015 som kan utgöra en baslinje för Agenda 2030.

[Läs mer i rapporten Statistisk uppföljning av Agenda 2030](#)

Alla publikationer kan laddas ner som pdf:er från www.scb.se. Vissa av dem kan du även beställa tryckta.

Nordbor bland de mest kulturaktiva i Europa

Sverige är det land i Europa där befolkningen i störst utsträckning besöker historiska eller kulturella platser. Men när det gäller att besöka liveföreställningar eller att själv utöva en konstnärlig hobby är detta istället vanligare i andra nordiska länder.

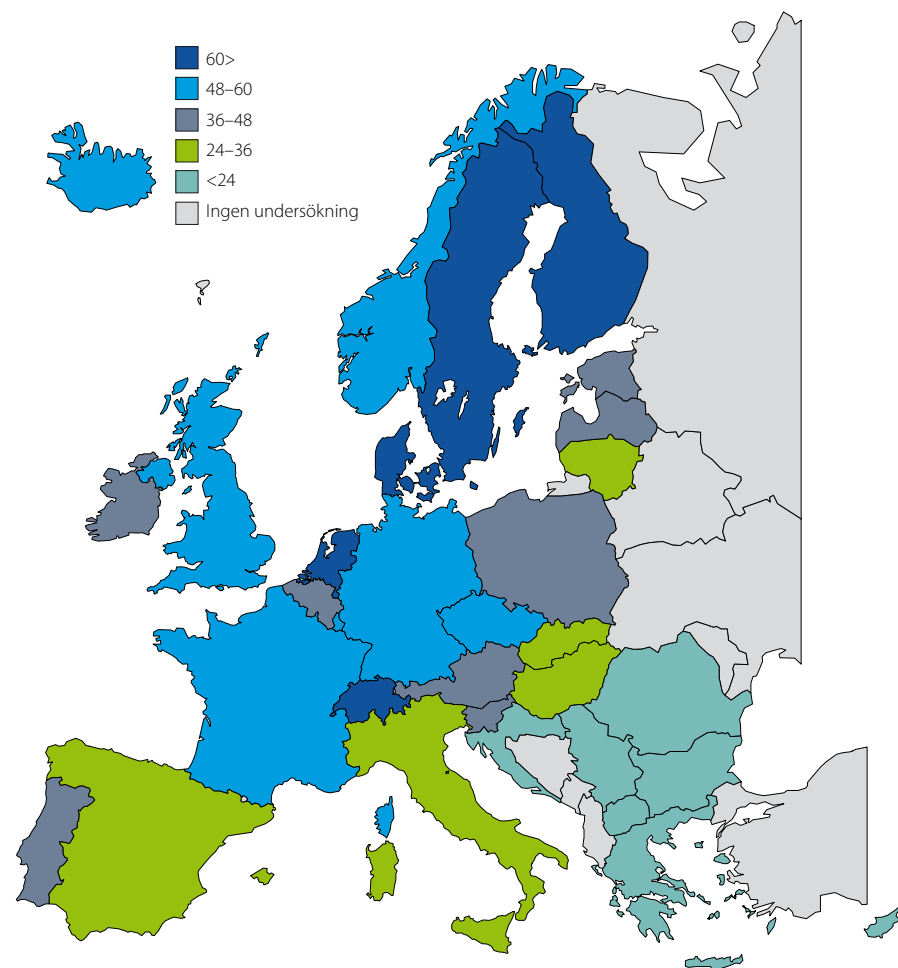
Undersökningen EU-SILC (Statistics on Income and Living Conditions) genomförs varje år i hela EU och ett par ytterligare länder. Undersökningen beskriver levnadsförhållanden, och år 2015 fanns en fördjupning som innehöll frågor om att besöka och utöva olika kulturella aktiviteter.

NÄRA SJU AV TIO SVENSKAR hade, enligt EU-SILC, besökt en historisk eller kulturell plats någon gång under de senaste 12 månaderna. Med historisk eller kulturell plats avses till exempel ett slott, en arkeologisk minnesplats, ett museum eller en konstupställning. Andelen som besökt en sådan plats är högst i Sverige av alla de länder som deltog i undersökningen. Närmast Sverige följer Schweiz, Finland, Nederländerna och Danmark där strax över 60 procent av invånarna hade besökt en sådan plats. Genomsnittet för samtliga 28 EU-länder är 43 procent. Minst utbrett är besök på en kulturell eller historisk plats i Grekland, Bulgarien, Makedonien och Serbien, där mellan 13 och 17 procent av befolkningen hade besökt en sådan plats.

ATT BESÖKA LIVEFÖRESTÄLLNINGAR är en annan form av kulturell aktivitet som invånarna i Europa har tillfrågats om. Med liveföreställningar avses musik-, dans- och teaterföreställningar. Besök på liveföreställningar är vanligast på Island, där hade 74 procent av invånarna varit på minst en liveföreställning de senaste 12 månaderna. Det är även vanligt i Schweiz, Finland och Norge, där mer än 60 procent av invånarna hade sett minst en föreställning. I Sverige var andelen 57 procent. Befolkningen i Rumänien, Serbien, Makedonien och Bulgarien är de som i minst utsträckning går på liveföreställningar.

ATT BESÖKA EN HISTORISK ELLER KULTURELL PLATS ÄR VANLIGAST I SVERIGE

Andel av befolkningen som besökt en historisk eller kulturell plats minst en gång under de senaste 12 månaderna. År 2015. Procent

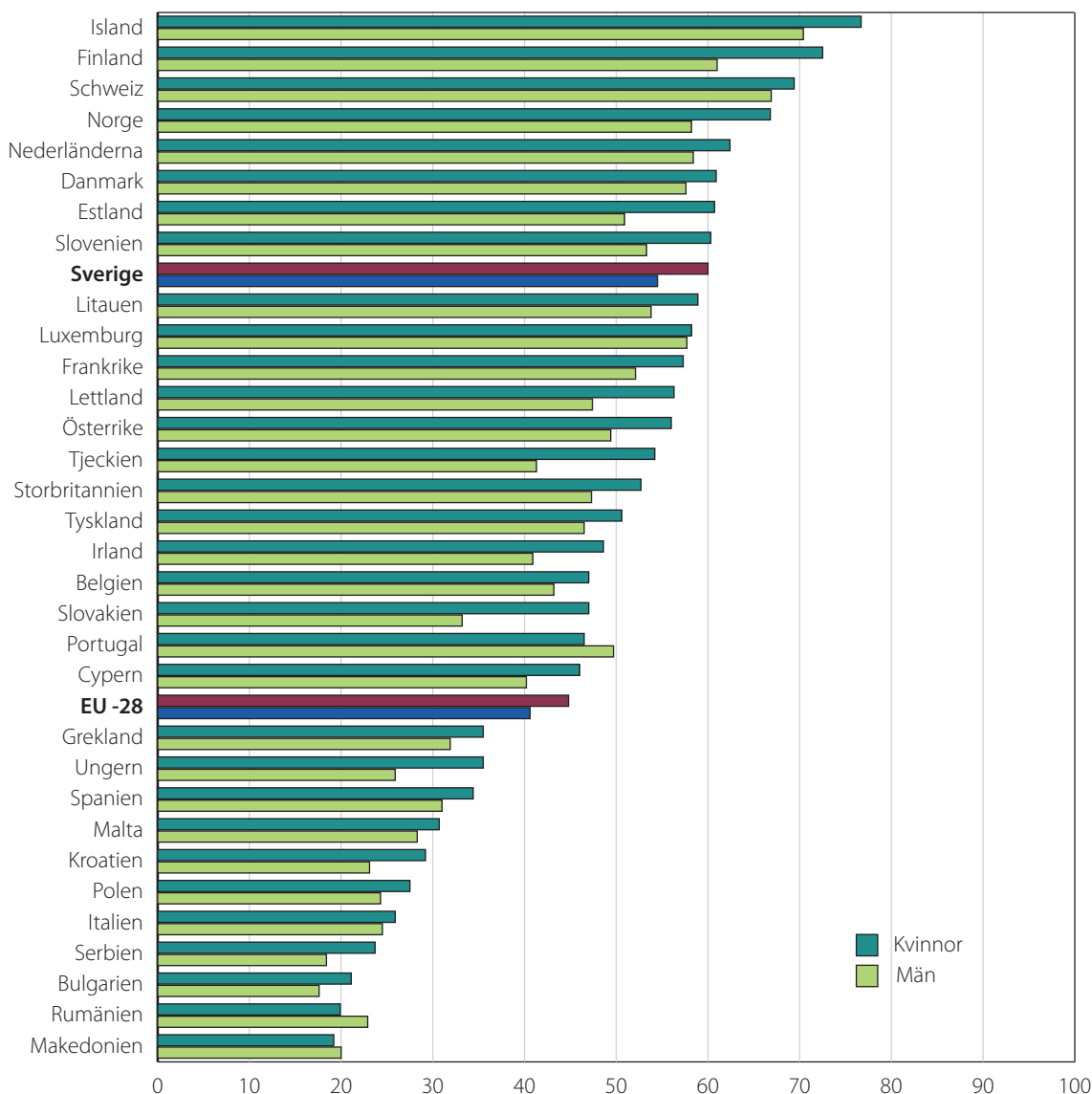
I Tjeckien hade 52 procent av befolkningen besökt en historisk eller kulturell plats under de senaste tolv månaderna. I Slovakien, den andra delen av forna Tjeckoslovakien, var andelen 34 procent.

FLER KVINNOR GÅR PÅ LIVEFÖRESTÄLLNING

Andel av befolkningen som varit på liveföreställning, såsom musik-, dans- eller teaterföreställning, minst en gång de senaste 12 månaderna, efter kön. År 2015. Procent

Portugal och Rumänien är undantag i sammanhanget, där är det något vanligare bland män att ha besökt en liveföreställning.

Det är vanligare att kvinnor går på liveföreställningar jämfört med män. Den procentuella skillnaden mellan kvinnor och män är störst i Slovakien och Ungern.

Kvinnor besöker liveföreställningar i större utsträckning än män. Totalt sett i EU hade 45 procent av kvinnorna och 41 procent av männen varit på minst en liveföreställning de senaste 12 månaderna. I Sverige hade 60 procent av kvinnorna och 55 procent av männen gått på den typen av föreställning. Skillnaderna mellan män och kvinnor är störst i Slovakien, Ungern och Tjeckien. Portugal och Rumänien är undantag i sammanhanget, där är det något vanligare bland män att ha besökt en liveföreställning.

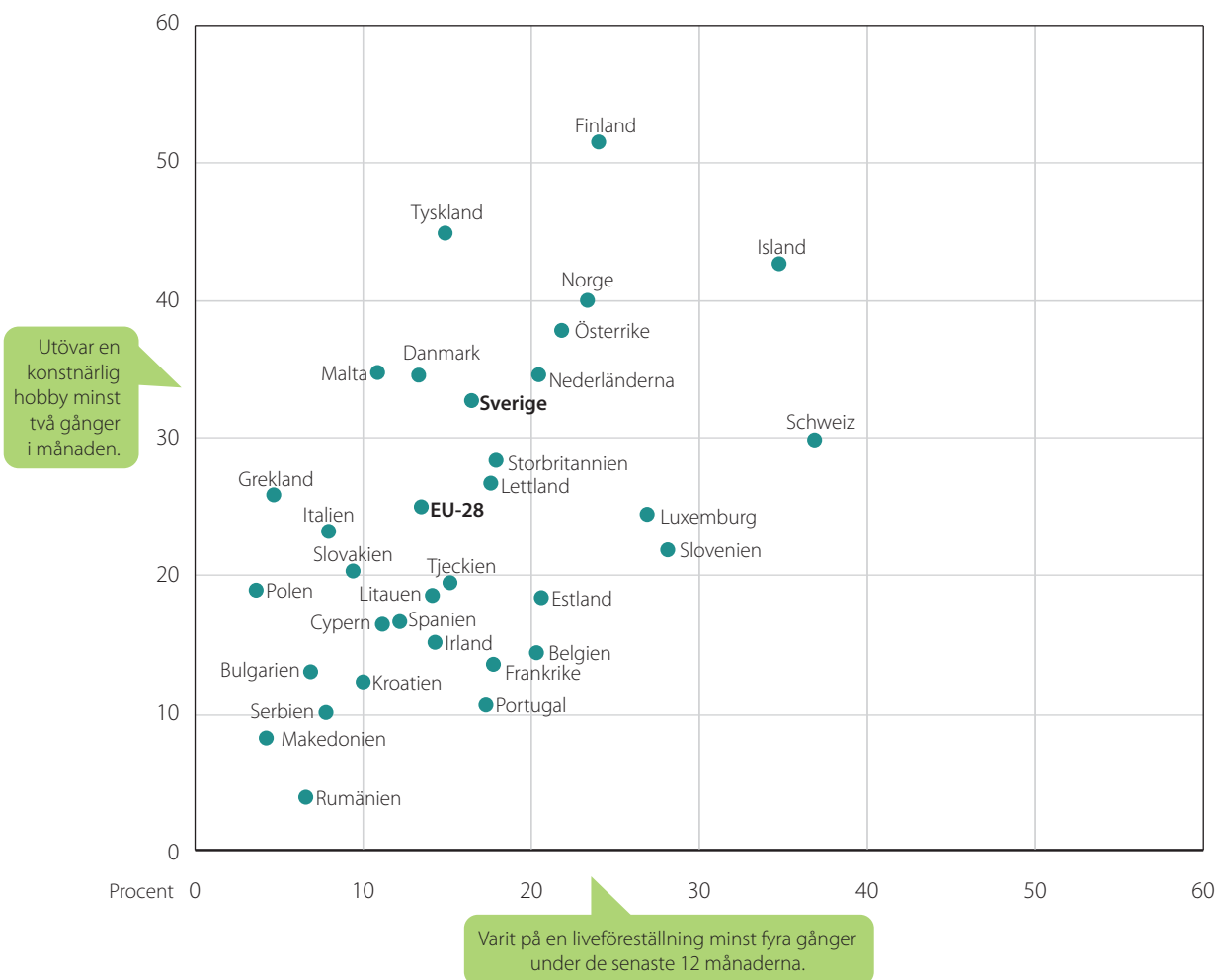
KULTURELL AKTIVITET kan också yttra sig i form av att man själv utövar en konstnärlig hobby på fritiden, såsom att sjunga, spela musikinstrument, dansa, skriva, måla eller handarbete. Av befolkningen i EU var det 25 procent som utövade en konstnärlig hobby minst två gånger i månaden. Det är vanligast i Finland, 52 procent

av invånarna gjorde det. Andra aktiva utövare finns i Tyskland, Island och Norge. Motsvarande andel för Sverige är 33 procent. Betydligt färre utövare finns det i Serbien, Makedonien och Rumänien, där högst var tionde i befolkningen utövade en konstnärlig hobby minst två gånger i månaden.

Vi kan också jämföra länder utifrån flera typer av kulturella aktiviteter samtidigt. Är det vanligt med konstnärliga hobbys i länder där en större andel invånare går på liveföreställningar? Här tittar vi närmare på andelen som hade gått på liveföreställning minst fyra gånger det senaste året. När vi visar både andelen som besökt en liveföreställning och andelen som har en konstnärlig hobby kan vi se att Finland och Island skiljer ut sig. De kan sägas vara de mest kulturaktiva länderna i Europa i den meningen att en stor andel av befolkningen hade besökt minst fyra liveföreställningar

FINLÄNDARE OCH ISLÄNNINGAR TILLHÖR DE MEST KULTURAKTIVA I EUROPA

Andel av befolkningen som utövar en konstnärlig hobby på fritiden flera gånger i månaden och andel av befolkningen som besökt en liveföreläsning fyra eller fler gånger under de senaste 12 månaderna. År 2015. Procent

FAKTA

EU:s gemensamma levnadsnivåundersökning EU-SILC (Statistics on Income and Living Conditions) ger oss kunskap om levnadsförhållanden i EU:s 28 medlemsländer samt Island, Norge, Schweiz, Serbien och Makedonien. I Sverige är EU-SILC samordnad med ULF (Undersökningarna av levnadsförhållanden). År 2015 hade undersökningen en fördjupning med frågor om kulturella aktiviteter. Resultaten avser personer som är 16 år och äldre. Beteckningen "EU-28" i diagrammen avser genomsnittsvärdena för de 28 medlemsländerna. Läs mer om ULF/SILC på www.scb.se/ulf

I diagrammet har länderna placerats utifrån andel som har en konstnärlig hobby samt andel som varit på en liveföreläsning minst fyra gånger de senaste 12 månaderna. I Sverige är det både vanligare att ägna sig åt en konstnärlig hobby på fritiden och att besöka liveföreläsningar jämfört med genomsnittet för hela EU.

67%

av svenskarna hade besökt en historisk eller kulturell plats.

samtidigt som en stor andel av befolkningen ägnade sig åt en konstnärlig hobby. Det är ett tydligt mönster där länder i norra och västra Europa, det vill säga länder med ett förhållandevis högt välstånd, också är förhållandevis kulturaktiva.

Schweiz har störst andel av befolkningen som varit på minst fyra liveföreläsningar, 37 procent, men ligger på en betydligt lägre nivå beträffande andelen konstnärliga utövare. Luxemburg och Slovenien uppvisar ett liknande mönster. Det motsatta förhållandet, det vill säga en förhållandevis hög andel av befolkningen som hade en konstnärlig hobby och en relativt låg andel som besökt liveföreläsningar, råder i Tyskland, Danmark och Malta. I Rumänien, Makedonien, Serbien och Kroatien är befolkningen varken besökare på liveföreläsningar eller har en konstnärlig hobby i någon större utsträckning.

LÄS MER:

Sammanställningen av resultat från 2015 års SILC-fördjupning finns publicerad på Eurostats webbplats <http://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions>

Göran Nordström

arbetar med Undersökningarna av levnadsförhållanden på SCB
010-479 50 15
goran.nordstrom@scb.se

Barn motionerar trots mycket skärmtid

Det är vanligt att barn ägnar en stor del av sin fritid åt internet, dataspel och tv-tittande. Men barn med mycket skärmtid ägnar sig i lika stor utsträckning åt regelbunden motion på sin fritid som andra barn.

» Barns "skärmtid", det vill säga tiden som tillbringas med att se på tv, spela dataspel, surfa på internet och så vidare, är något som engagerar och tas upp i debatter. Inte minst föräldrar oroas över att mycket skärmtid på fritiden kan vara skadligt och även gå ut över andra fritidsaktiviteter.

INTERNETANVÄNDANDET HAR ÖKAT under åren. Att använda internet omfattar här all aktivitet som till exempel surfa, spela spel och chatta. Det var 46 procent bland barn i åldrarna 12–15 år som använde internet minst tre timmar på sin fritid en vanlig vardag under 2016. Bland 16–18-åringar var motsvarande andel 68 procent, vilket är ungefär en fördubbling jämfört med 2009–2010. Troligtvis är teknikutvecklingen med ständig tillgång till internet i mobiltelefoner och läsplattor en del av förklaringen till detta.

86%

av barnen idrottar eller tränar minst en gång i veckan på sin fritid.

FLER POJKAR ÄN FLICKOR spelar data- och tv-spel minst tre timmar per vardag. Var fjärde pojke, 24 procent, ägnar minst tre timmar en vardag åt spelande jämfört med 4 procent av flickorna.

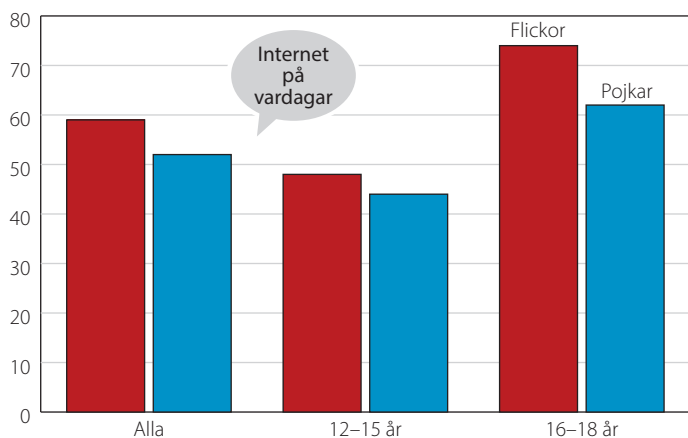
Skärmtid kan även vara att man ser på tv-program eller filmer, vilket 14 procent av barnen gjorde minst tre timmar per vardag år 2016. I tv-tittande inkluderas här även när man ser program eller filmer på dator eller liknande. Bland de äldre barnen är det fler flickor än pojkar som ser på tv minst tre timmar per dag, 21 procent jämfört med 7 procent.

Genom att kombinera internetanvändning, spelande och tv-tittande, och dessutom inkludera både vardagar och helger, får vi en samlad indikator på skärmtid. Denna visar att en fjärdedel av barnen, 24 procent, tittar på en skärm minst tre timmar på fritiden en vanlig vardag och minst tio timmar på helgen, vilket är en relativt stor del av barnens fritid.

GÅR SKÄRMTIDEN UT ÖVER ANDRA FRITIDSAKTIVITETER, till exempel motion? Förutom att använda dator och se på tv är det många barn som brukar motionera på sin fritid, vilket 86 procent gör minst en gång i veckan. Bland de äldre barnen är det vanligare att pojkar motionerar jämfört med flickor, 91 procent av pojkar jämfört med 71 procent av flickor. Det handlar här om motionerande på fritiden, antingen i form av

VANLIGT MED FLERA TIMMAR INTERNET VARJE DAG

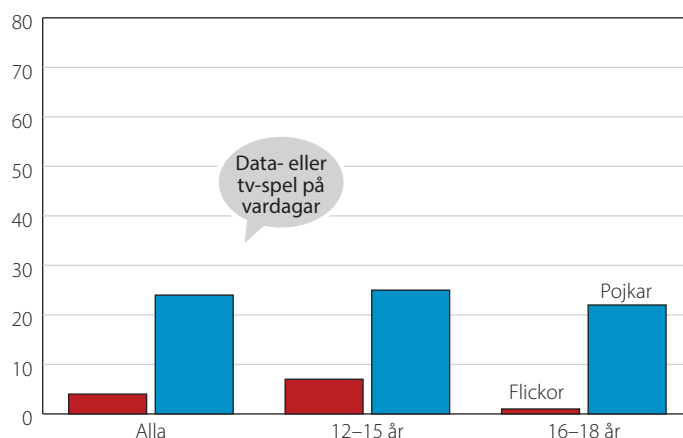
Andel barn som på sin fritid använder internet minst tre timmar under en vanlig vardag, 2016. Procent

Ungefär sju av tio barn i åldrarna 16-18 år använder internet på fritiden minst tre timmar under en vanlig vardag. Bland 12-15-åringar är det knappt hälften som gör det. Alla aktiviteter där internet används ingår här – surfa, chatta, spela, se på film och så vidare.

POJKAR SPELAR MER ÄN FLICKOR

Andel barn som på sin fritid spelar data- eller tv-spel minst tre timmar under en vanlig vardag, 2016. Procent

Att spela data- eller tv-spel minst tre timmar per dag är betydligt vanligare bland pojkar än bland flickor.

86 %

av barnen motionerar på fritiden minst en gång i veckan.

idrott i en förening eller klubb, eller träning vid sidan om föreningslivet minst en gång i veckan, genom att till exempel jogga, gå på gym eller spela fotboll med kompisar.

VI HAR JÄMFÖRT MOTIONERANDET mellan de barn som använder internet, dataspel och tv relativt mycket, minst tre timmar per vardag och minst tio timmar under helgen, med gruppen som inte gör det i samma omfattning. Jämförelsen visar att det inte är någon skillnad mellan grupperna. Drygt åtta av tio barn i båda grupperna motionerar minst en gång i veckan på sin fritid.

Man ska dock inte dra alltför stora slutsatser om aktivitet och rörelse i sin helhet utifrån denna jämförelse eftersom endast föreningsidrott och aktiv träning på fritiden i de fall man blir andfådd och svettig räknas som motion här. Därmed ingår inte idrottslektionerna i skolan, inte heller lugnare aktiviteter som att promenera, leka med kompisar, bada och så vidare. Barn som

sitter mycket vid en skärm har kanske mindre tid till sådana aktiviteter jämfört med dem som har mindre skärmtid. Å andra sidan finns det exempelvis rörelsefrämjande dataspel av olika slag, vilket innebär att man inte alltid sitter stilla när man tittar på en skärm.

Helena Rudander

arbetar med Undersökningarna av barns levnadsförhållanden på SCB
010-479 41 24
helena.rudander@scb.se

FAKTA

I Undersökningarna av barns levnadsförhållanden (Barn-ULF) intervjuas barn i åldrarna 12-18 år om sin vardag, till exempel hur de mår, situationen i skolan, fritidsaktiviteter och relationen till föräldrar, kompisar och lärare.

Denna artikel baseras på ett urval av uppgifter från den del som berör barnens fritid. Uppgifterna handlar om skärmtid, vilket är grundat på barnens svar om tid till internet, dataspel och tv-tittande. Utöver skärmtiden finns även uppgifter om barnens motionerande, vilket här inkluderar idrott i förening/klubb eller annan träning som ska ske minst en gång i veckan och vara så pass intensiv att man blir andfådd eller svettig.

www.scb.se/barnulf

MÄTTEKNIK

– att kommunicera med uppgiftslämnare

Mycket av den statistik som produceras bygger på frågor som ställs i undersökningar. För att få god kvalitet i statistiken krävs att de som deltar i undersökningen förstår frågorna på rätt sätt. Välfärds statistikskola berättar mer om frågekonstruktion.

Statistik baseras ofta på undersökningar i vilka personer fått besvara frågor. För att få statistik med god kvalitet är det viktigt att de som svarar på undersökningen, våra respondenter, har förstått frågorna på rätt sätt. Att ställa frågor är dock ingen enkel konst,

det finns många fallgropar som man bör vara medveten om och försöka undvika. Gör man inte det finns risk för att det uppstår mätfel som inte går att korrigera i efterhand.

SPRÅKET ÄR VÅRT VERKTYG när vi ställer frågor i undersökningar. Språkets möjligheter och begränsningar sätter ramarna och är ständigt närvarande när man skriver frågor. Detta blir extra tydligt i så pass begränsad kommunikation som den via ett frågeformulär.

I stort sett alla behärskar språket, kan läsa och skriva. Den skriftliga kommunikationen med respondenterna kan därför framstå som given, naturlig och oproblematiserad. Varför kan det då vara svårt att kommunicera med respondenter?

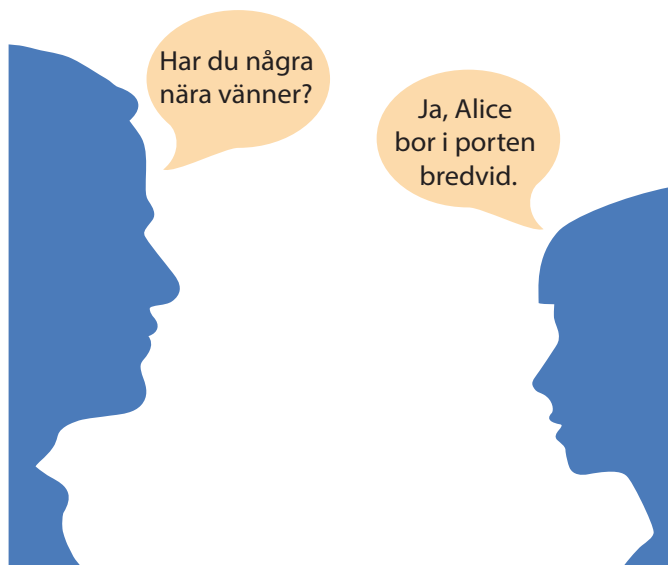
När vi kommunicerar med personer vi känner har vi förutom språket en hel del annan information tillgänglig som kan kompensera för språkets brister. Vi har bakgrundsinformation om både personen vi pratar med och ofta även om ämnet ifråga. Därutöver har vi möjlighet att försäkra oss om att vi har förstått varandra rätt genom fortsatt dialog. I kommunikation med respondenter saknas ofta all denna hjälpinformation och denna kommunikation är därför mer utsatt för språkets brister.

När vi konstruerar frågor måste vi därför vara extra tydliga. De ska kunna förstås korrekt av alla respondenter, oavsett bakgrund, kunskap, referensramar eller andra egenskaper som varierar mellan olika respondenter. Begrepp och enskilda ord som används ska vara tydliga och inte ge utrymme för alltför olika tolkningsmöjligheter. Därtill behöver intentionen och det grundläggande syftet med frågan framgå tydligt.

ETT VANLIGT PROBLEM MED ENKÄTFRÅGOR är alternativa tolkningar. Med det menas att olika respondenter förstår samma fråga på lite olika sätt. Utvärderingar av frågan *Tror du att barn tar skada av att titta på program med våld i ...?* visade att begrepp såsom "barn" och "tar skada" uppfattades väldigt olika av olika respondenter. Barn är ett otydligt begrepp. Det syftar dels på ett släktled – vi är alla våra föräldrars barn. Det beskriver också ett utvecklingsstadium – barn är någonting man är när man är liten – och det finns ingen given gräns när barnstadiet övergår i nästa stadium. Vilken ålder är det som faktiskt avses? "Tar skada" är också otydligt. Tolkningarna kan variera från mildare oro till allvarigare psykiska skador. Vad är det för tidsperspektiv som avses, tillfälliga skador eller långsiktiga konsekvenser? Frågan är alltså inte tillräckligt specifik utan innehåller flertalet otydligheter som kan leda till att respondenter tolkar frågan på olika sätt. Det viktiga för den som konstruerar frågor är att förstå varför – vad är det som tillåter denna mängd av tolkningar och vilka egenskaper i begreppen ger en tolkningsrymd?

Exemplet ovan visar på när ett eller flera ord i frågan har en otydlig innebörd. I andra frågor däremot kan varje enskilt ord vara tydligt medan helheten är otydlig. Frågan *Vad gjorde du igår?* är inte svårt att förstå språkligt, men vad är syftet och meningen med frågan? Ska man räkna upp allting som hände under gårdagen? Det framstår förmodligen som orimligt. Om man till exempel får frågan av en arbetskamrat när man kommer till jobbet på morgonen har man i samtalet ett gemensamt sammanhang som gör frågan mer hanterbar. I ett frågeformulär blir dock frågan svår trots att den är språkligt enkel eftersom det är otydligt vad frågeställaren är ute efter.

ETT ANNAT PROBLEM uppstår om man ställer flera frågor i samma fråga. Då går det inte att veta vilken av frågorna som responden-

Illustrationen visar ett exempel från en kognitiv testintervju där ett barn besvarar en fråga utan att förstå dess egentliga syfte. Ordet "nära" öppnade upp för en alternativ tolkning.

terna faktiskt har svarat på. På frågan *Tycker du att lärare och elever ska ha längre vinterlov?* kanske respondenten håller med om att elever ska ha längre lov men inte att lärarna ska ha det. Det kan leda till att de hoppar över frågan, eller att de markerar något som inte stämmer (till exempel att de svarar "Ja" trots att det bara stämmer för eleverna i frågan, inte för lärarna).

På liknande sätt kan det bli svårt för respondenterna att svara på en fråga som innehåller antaganden som kanske inte stämmer. Frågan *Vilka arbetstider har du?* har det inbyggda antagandet att respondenten har ett arbete. Problemet kan exempelvis lösas genom en inledande filterfråga (*Har du något arbete?*) eller genom att inkludera svarsalternativet "Jag har inget arbete". Dessutom förutsätts att arbetstiderna är någorlunda regelbundna, vilket gör frågan svår för de respondenter som har oregelbundna arbetstider.

LEDANDE FRÅGOR är när frågan leder respondenten mot ett visst svar, till exempel genom att hänvisa till vad de flesta människor känner, olika normer eller värderingar. Ett exempel är frågan *De flesta föräldrar tycker det är viktigt att barnen håller på med någon idrott, tycker du att det är viktigt eller mindre viktigt?* Frågan sätter en norm för vad de flesta föräldrar tycker och där den som svarar "mindre viktigt" måste avvika från den normen och svara att de är annorlunda.

EN FRÅGA MÅSTE OCKSÅ AVGRÄNSAS i tid och rum. Det ska vara tydligt för respondenten om frågan gäller en viss tidsperiod som exempelvis förra veckan eller den senaste månaden eller om man mäter ett "normalläge" – hur det oftast är. *Hur länge har du bott här?* är ett exempel på en fråga som saknar rumslig förankring, avser "här" hur länge man bott i bostaden, staden eller kommunen?

ATT TÄNKA PÅ VID KONSTRUKTION AV FRÅGOR

- Definiera och förtydliga begrepp som kan uppfattas och tolkas på olika sätt.
- Undvik att ställa två frågor i en. Lösningen kan vara att dela upp dem på flera frågor.
- Det ska inte finnas implicita antaganden i frågan (till exempel att respondenten har ett arbete). Lös detta genom en filterfråga (*Har du något arbete?*) eller ett svarsalternativ för dem som förutsättningarna inte gäller.
- Definiera frågan i tid och rum, gäller frågan situationen en viss vecka, det senaste året eller ett "normalläge".
- Undvik ledande frågor.

Problemen som nämns här är endast några av många möjliga exempel för att illustrera att det krävs eftertanke för att så entydigt som möjligt kommunicera vad det är man vill veta. Det är inte alltid så lätt att veta vilka ord eller meningar som är svåra att förstå eller som är öppna för olika tolkningar. Varje frågeformulär bör därför testas på ett antal personer som är representativa för dem som sedan ska besvara undersökningen.

LÄSTIPS

Läs mer om frågekonstruktion i boken "Frågor och svar: om frågekonstruktion i enkät- och intervjuundersökningar"

Boken finns tillgänglig på www.scb.se

Fredrik Scheffer och Andreas Persson arbetar med frågekonstruktion och mätteknik på SCB

Fredrik Scheffer

010-479 49 25
fredrik.scheffer@scb.se

Andreas Persson

010-479 62 48
andreas.persson@scb.se

LÄS OM HUR SCB JOBBAR MED MÄTTEKNIK PÅ SIDAN 12

Som du frågar får du svar

Mäter våra frågor det vi vill att de ska mäta? En missuppfattad fråga skapar mätfel som ofta inte syns i statistiska tabeller och diagram.

Tänk efter före, och testa. Det är budskapet från **Fredrik Scheffer**, som arbetar som mättekniker på SCB. Han arbetar alltså med att granska, testa och förbättra frågor och blanketter, ett arbete som inte blivit mindre aktuellt genom de processer som pågår för att digitalisera datainsamlingen.

– Vi vet att de som deltar i undersökningar gärna vill svara vare sig man förstår frågan eller inte. De svaren blir sedan ettor och nollor som analyseras likadant oavsett hur den som svarat uppfattat frågan. Tidigare kunde en personlig kontakt med intervjuaren kontrollera att frågans budskap gått fram. I en webbenkät måste man vassa tydligheten än mer för att inte få mätfel. Själv tycker jag samtidigt att det är hög tid att anpassa undersökningarna till mobilens lilla skärm, men då måste vi ju också ta hänsyn till att enkäten kommer att besvaras på bussen eller i väntrummet och utforma den efter det. I framtiden får vi kanske vara ödmjuka och mäta mindre, men bättre?

För att få bästa förståelse rekommenderar Fredrik Scheffer att alltid testa frågor, helst genom att låta någon som är representativ för dem som sedan ska besvara undersökningen svara och efteråt intervjua dem om hur de tänkt och tolkat frågorna. Då kan man tidigt upptäcka problem och tveksamheter. Ett sådant test ger dock inga kvantifierbara resultat, utan måste kombineras med forskningsdata och erfarenhet till nya versioner av frågorna.

– Det bästa är att utforma frågor i flera steg. Tyvärr gör man ofta bara ett enda test, och skickar sedan ut en version av frågorna som ändrats efter de första resultaten, men inte testats igen.

– Om man inte har resurser att göra ett regelrätt test kan man ändå testa på vänner och bekanta. Det ger alltid något.

Mätteknik handlar mycket om erfarenhet menar Fredrik Scheffer.

Fredrik Scheffer, mättekniker på avdelningen för Process- och Metodutveckling på SCB. Foto: Anna Blomén.

– När statistiken möter språket blir det väldigt spännande. Men det är inte något man kan utbilda sig för. Det handlar om sunt förnuft och känsla, mer rutin än utbildning.

Och dagens snabba digitalisering gör samarbete och erfarenhetsutbyte än viktigare.

– Utvecklingen går rasande fort, och forskningen hinner inte riktigt med att berätta vad som fungerar eller inte.

När SCB samlar in data på uppdrag åt andra ingår det i priset att enkätunderlaget testas.

– Det är en förutsättning för att vi ska få behålla vår kvalitetscertifiering. Så står det SCB på undersökningen har vi testat den. Det är helt enkelt vår skyldighet att ställa frågor som folk förstår.

Fredrik Scheffer menar att man ofta underskattar betydelsen av frågornas kvalitet för datakvaliteten.

– Vi lägger stora resurser på att öka antalet som svarar på våra undersökningar. Men om 90 procent svarar på frågan, och förstått den på tre olika sätt kan det ge ett långt större fel än ett högt bortfall. Det felet kan vi inte korrigera med matematik. Förstår vi att det är fel kan vi förhoppningsvis ta bort frågan, annars är risken att vi sprider data som kan tolkas helt fel.

– Jag föreläser ofta på andra myndigheter och organisationer och förståelsen för problematiken har ökat enormt. Folk får aha-upplevelser, tyvärr blir man också ofta lite bedrövad över att man mätt fel i så många år.

Anna Blomén

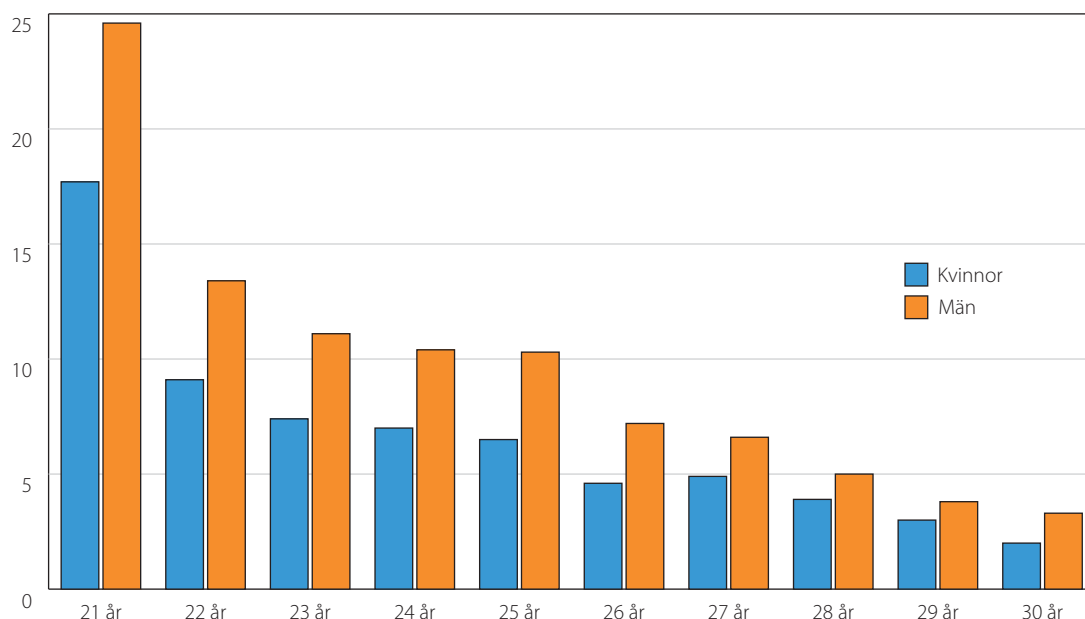
Foto: iStock

Ökning av andelen unga med varaktigt låg inkomst

Att ha låg inkomst är vanligt bland unga, men vissa har låg inkomst år efter år. Att ha varaktigt låg inkomst är vanligare bland utrikes födda och personer med kortare utbildning. Andelen unga med varaktigt låg inkomst har ökat under 2000-talet.

UNGAS INKOMST ÖKAR MED STIGANDE ÅLDER

Skillnad i nettoinkomst (median) jämfört med dem som är ett år yngre, år 2015. Procent

Medianinkomsten ökar med stigande ålder bland unga, men ökningen avtar för varje år. Den årliga inkomstökningen är större för män än för kvinnor.

Unga personers inkomster varierar överlag mer mellan åren än de gör för de äldre i befolkningen. De äldre är i större utsträckning etablerade på arbetsmarknaden och har i och med det i allmänhet en stabilare inkomst. För många yngre kan däremot inkomsten variera kraftigt från år till år, till exempel för dem som går från studier till förvärvsarbete eller tvärtom.

Inkomsterna ökar med stigande ålder bland de unga. 21-åringar har högre medianinkomst än 20-åringar, 22-åringar ligger högre än 21-åringar och så vidare. År 2015 var medianinkomsten för 29-åringar drygt dubbel så hög som för 20-åringar. Inkomsten ökar mest under de första åren. En 21-åring hade i genomsnitt drygt 20 procent högre inkomst än en 20-åring, medan skillnaden mellan 28-åringar och 29-åringar var 3 procent.

TROTS ATT INKOMSTERNÄ FÖR UNGA som helhet ökar kraftigt i takt med stigande ålder är det vissa personer som av olika anledningar har låg inkomst år efter år. Dessa personer sägs ha varaktigt låg inkomst, vilket i denna artikel innebär att de under sex på varandra följande år tillhör de 10 procent av befolkningen

År 2010 hade cirka 270 000 personer i åldrarna 20–29 år låg inkomst. Av dem var det drygt 40 000 personer, eller 15 procent, som hade varaktigt låg inkomst.

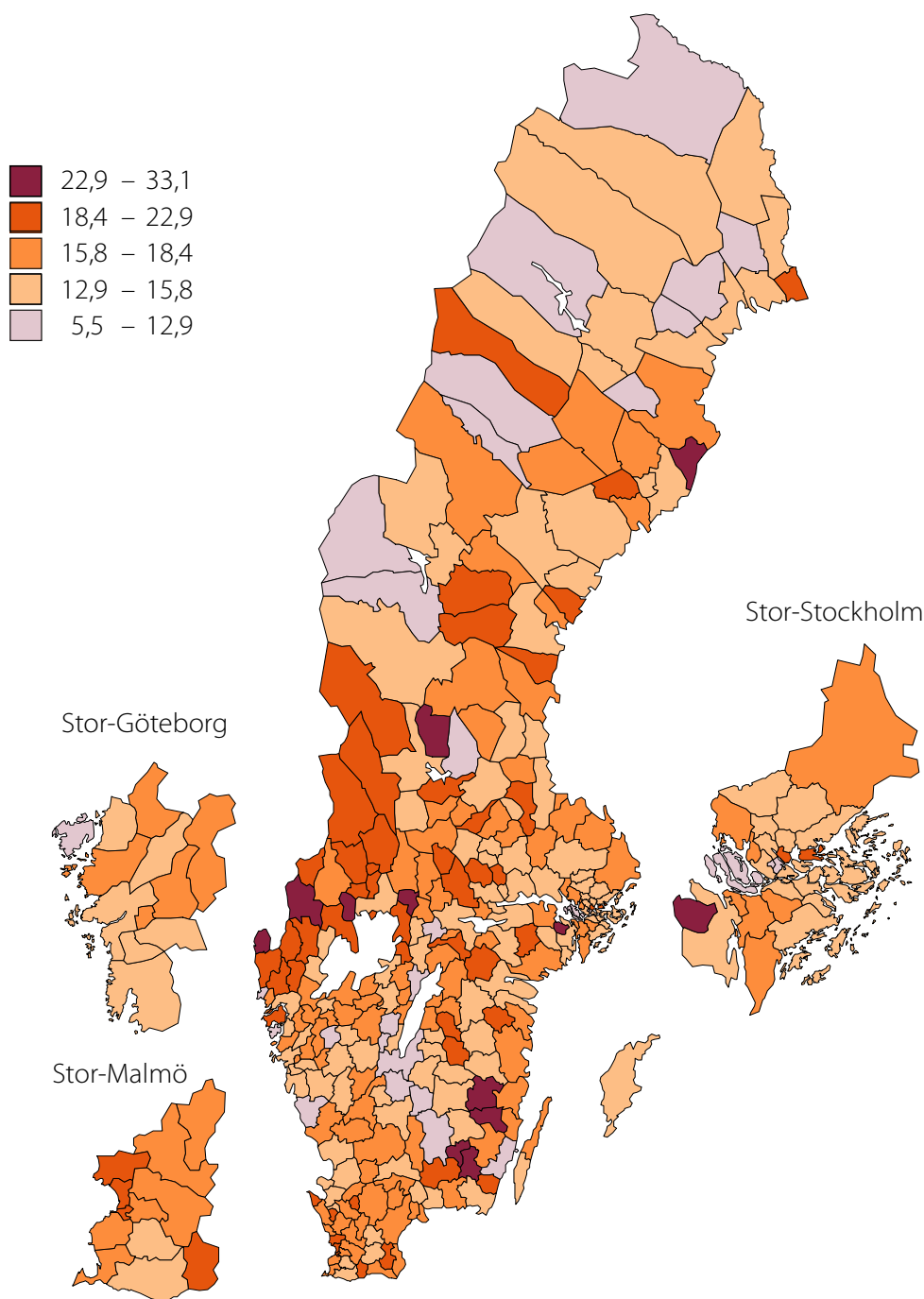
som har lägst nettoinkomst. År 2010 hade cirka 270 000 personer i åldrarna 20–29 år låg inkomst, det vill säga tillhörde de 10 procent av befolkningen som hade lägst inkomst. Av dem var det drygt 40 000 personer, eller 15 procent, som hade varaktigt låg inkomst, det vill säga låg inkomst också åren 2011–2015. Jämfört med andra åldersgrupper är det en förhållandevis liten andel. I åldersgruppen 30–49 år var det drygt en fjärdedel av dem som hade låg inkomst 2010 som hade låg inkomst under hela perioden och bland 50–64-åringarna var det fyra av tio som tillhörde denna kategori.

UNDER 2000-TALET har andelen i åldersgruppen 20–29 år som har varaktigt låg inkomst ökat. Perioden 2010–2015 var andelen 15 procent jämfört med 11 respektive 14 procent för perioderna 2000–2005 och 2005–2010. Det motsvarar en ökning med 4 procentenheter under 2000-talet. Också i åldersgruppen 30–49 år ökade varaktigheten med 4 procentenheter medan andelen för gruppen 50–64 år minskade med 2 procentenheter.

En förklaring till att varaktigheten bland unga personer ökar kan vara att fler studerar vid universitet och högskola och

DOROTEA HAR LÄGST ANDEL MED VARAKTIGT LÅG INKOMST

Andelen av de 20–29-åringar som hade låg inkomst 2010 som även hade det 2011–2015. Procent

Kartan visar hur stor andel av de personer i åldrarna 20–29 år som hade låg inkomst år 2010 som också hade låg inkomst de efterföljande fem åren. Personerna är placerade i den kommun de var folkbokförda i under en majoritet av tiden perioden 2010–2015. Det är stora regionala skillnader i andelen med varaktigt låga inkomster. Av kommunerna med lägst andel ligger många i norra Sverige. I Norrbottens och Västerbottens län återfinns nästan en tredjedel av kommunerna med lägst andel. Fyra kommuner i Sverige hade en varaktighet under 10 procent och dessa är Dorotea, Överkalix, Lekeberg och Norsjö. Statistiken påverkas av att inkomster för personer som bor i Sverige men arbetspendlar över gränsen till Danmark,

Norge eller Finland till stor del saknas. Detta leder till att vissa kommuner får en högre andel än vad som annars varit fallet och detta syns framför allt tydligt i ett bälte av kommuner som gränsar mot Norge samt i Haparanda. I söder är det ett band av kommuner i främst Jönköpings län som hade låg andel 20–29-åringar med varaktigt låg inkomst 2010–2015. Men det förekommer också stora skillnader lokalt. Till exempel har Växjö låg andel, medan de närliggande kommunerna Lessebo, Emmaboda, Högsby och Hultsfred tillhör de kommuner som hade högst andel med varaktigt låg inkomst perioden 2010–2015. Också mellan Orsa och Rättvik, som är grannkommuner i Dalarna, är skillnaden stor.

att dessa studier pågår under en längre tid än förr. Läsåret 2000/2001 var drygt 210 000 personer i åldrarna 20–29 år inskrivna vid universitet eller högskola. Läsåret 2015/2016 hade antalet ökat till drygt 270 000, vilket motsvarar en ökning med nästan 30 procent. Andelen av de unga som studerar hade däremot inte ökat så mycket. Av samtliga 20–29-åringar var det 20 procent som var inskrivna vid universitet och högskola läsåret 2015/2016 jämfört med 19 procent läsåret 2000/2001. Även tiden det tar att ta en examen har ökat, framför allt efter införandet av 2007 års examensordning, vilken bland annat innebar att en 5-årig mastersutbildning infördes och att vissa yrkesexamina blev 5-åriga.

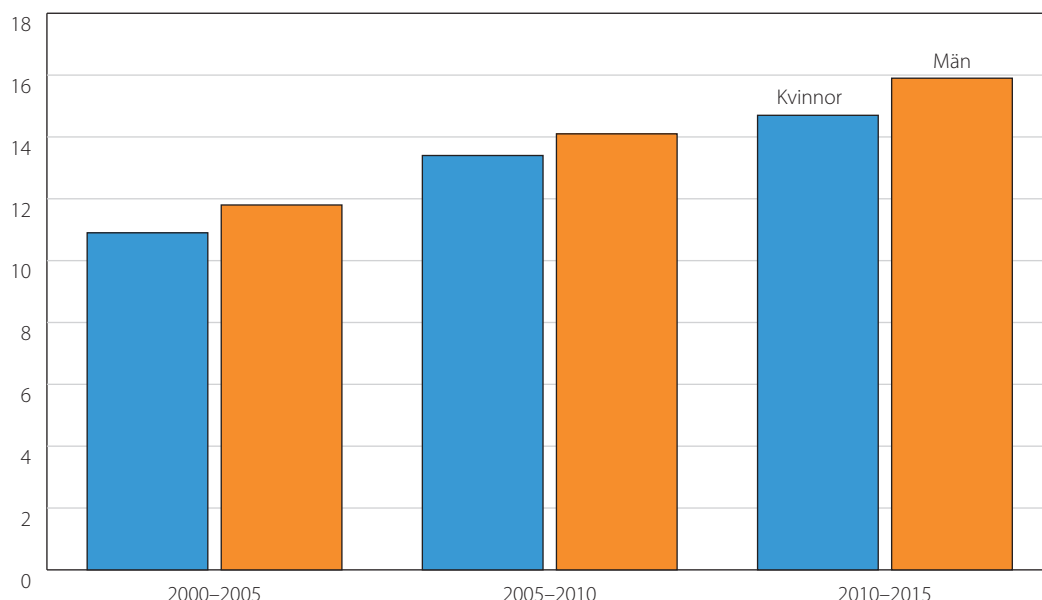
En hypotes är således att många unga har varaktigt låga inkomster på grund av studier, vilket då inte skulle vara något större problem i och med att dessa personer, tack vare studierna, sannolikt kommer att ha höga inkomster senare i livet. Det är dock bara var femte av de drygt 40 000 personerna i åldrarna 20–29 år som hade varaktigt låg inkomst 2010–2015 som kan klassas som studerande under en majoritet av åren, det vill säga minst fyra av de sex åren. Knappt 5 procent klassas som studerande under samtliga sex år, medan mer än 40 procent inte klassas som studerande under något av åren. Trots att en relativt stor andel i gruppen studerar ser det för en majoritet av personerna inte ut att vara studier som är förklaringen till de låga inkomsterna.

En annan förklaring kan vara att arbetslösheten bland unga har ökat sedan 2000-talets början. Enligt SCB:s arbetskraftsundersökning var den genomsnittliga arbetslösheten bland unga i åldrarna 20–24 år cirka 16 procent år 2015, vilket var drygt 4 procentenheter högre än år 2000.

KVINNOR I ÅLDRARNA 20–29 år har en marginellt lägre andel med varaktigt låg inkomst än män. Även i detta avseende skiljer sig denna åldersgrupp från de som är äldre. I åldrarna 30–49 år har kvinnor något högre andel än män och i åldrarna 50–64 år är andelen 14 procentenheter högre bland kvinnor. Nästan varannan kvinna och var tredje man i åldrarna 50–64 år som befann sig i den lägsta inkomstgruppen 2010 gjorde det även under de efterföljande fem åren.

ANDELEN UNGA MED VARAKTIGT LÅG INKOMST HAR ÖKAT

Andel av dem i åldrarna 20–29 år som hade låg inkomst periodernas första år som även hade varaktigt låg inkomst följande fem år. Procent

Andelen med varaktigt låg inkomst har ökat under 2000-talet både bland kvinnor och bland män. Under alla tre mätperioder är andelen med varaktigt låg inkomst något lägre bland kvinnor än bland män.

Att ha låg inkomst i åldersgruppen 20–29 år är vanligare bland personer med utländsk bakgrund. Av dem som är födda utomlands hade ungefär var tredje låg inkomst 2010 och 19 procent och av dem hade varaktigt låg inkomst. För personer födda i Sverige med föräldrar som också är födda i Sverige hade ungefär var femte låg inkomst 2010 och 14 procent av dem hade varaktigt låg inkomst. Också när man jämför personer med olika utbildningsbakgrund skiljer sig andelarna åt. Av dem med förgymnasial utbildning hade nästan fyra av tio låg inkomst 2010 och 22 procent av dem hade varaktigt låg inkomst. I gruppen med eftergymnasial utbildning hade två av tio låg inkomst 2010 och 12 procent av dem hade varaktigt låg inkomst.

EN ANNAN FRÅGA är hur det går senare i livet för de 20–29 åringar som har långvarigt låg inkomst. För att undersöka det har vi följt upp dem som hade varaktigt låg inkomst perioden 2000–2005 för att se hur de låg till inkomstmässigt åren 2010 och 2015. Av de personer i åldrarna 20–29 år som

Bara var femte av de drygt 40 000 personerna i åldrarna 20–29 år som hade varaktigt låg inkomst 2010–2015 kan klassas som studerande.

hade låg inkomst samtliga år under perioden 2000–2005 återfanns drygt 40 procent i den lägsta inkomstgruppen också fem år senare, medan drygt 20 procent låg över medianvärdet för befolkningens inkomster. Hoppas vi fram ytterligare fem år, till 2015 då de hunnit bli 30–39 år har andelen i den lägsta inkomstgruppen sjunkit till knappt 30 procent samtidigt som drygt 30 procent låg över medianvärdet.

Av dem som hade varaktigt låg inkomst 2000–2005 och som klassades som studenter minst fyra av dessa sex år hade hälften en inkomst över medianvärdet 2015. Bland dem som inte alls studerade eller som mest studerade under tre av periodens sex år hade en fjärdedel en inkomst över medianvärdet.

LÄS MER:

Inkomsttrapport 2015 – individer och hushåll
<https://www.scb.se/publikation/30178>

VARAKTIGT LÅG INKOMST VANLIGARE BLAND UTRIKES FÖDDA

Andel i åldrarna 20–29 år med låg inkomst 2010, andel med varaktigt låg inkomst 2010–2015 samt andel av dem med låg inkomst 2010 som hade varaktigt låg inkomst 2010–2015. Procent

	Andel med låg inkomst 2010	Andel med varaktigt låg inkomst 2010–2015	Andel av dem med låg inkomst 2010 som hade varaktigt låg inkomst 2010–2015
Samtliga	25	4	15
Kön			
Kvinnor	25	4	15
Män	25	4	16
Utländsk/svensk bakgrund			
Utrikes född	36	7	19
Inrikes född med två utrikes födda föräldrar	34	6	17
Inrikes född med en inrikes och en utrikes född förälder	27	5	17
Inrikes född med två inrikes födda föräldrar	22	3	14
Utbildningsnivå 2010			
Förgymnasial utbildning	38	8	22
Gymnasial utbildning	23	3	14
Eftergymnasial utbildning	22	3	12

Det är vanligare att personer som är födda utomlands och personer med kortare utbildning har varaktigt låg inkomst. Andelarna är lägre för personer födda i Sverige och för personer minst gymnasieutbildning.

MÅNGA FORTSÄTTER ATT HA LÅG INKOMST

Personer 20–29 år med låg inkomst år 2000 respektive varaktigt låg inkomst år 2000–2005 samt inkomstdecil för dessa personer åren 2010 och 2015

Decil	Inkomstdecil år 2010		Inkomstdecil år 2015	
	Låg inkomst år 2000	Varaktigt låg inkomst 2000–2005	Låg inkomst år 2000	Varaktigt låg inkomst 2000–2005
1	16,5	42,3	11,3	29,3
2	8,4	11,6	5,3	8,6
3	8,8	9,0	4,7	6,3
4	11,8	9,2	9,1	10,6
5	12,1	7,4	12,7	11,3
6	10,6	5,9	12,5	8,8
7	9,5	4,9	11,9	7,5
8	9,1	4,7	11,6	7,2
9	8,2	3,2	11,7	6,1
10	5,2	1,9	9,1	4,3
Samtliga	100,0	100,0	100,0	100,0

Av de 20–29-åringar som hade låg inkomst år 2000 var det 11,3 procent som hade det även 2015. Samtidigt hade 9,1 procent så höga inkomster 2015 att de tillhörde den tiondel av befolkningen som hade högst inkomst. Av dem som hade låg inkomst samtliga år 2000–2005 var det 29,3 procent som hade låg inkomst även 2015, medan 4,3 procent tillhörde den översta tiondelen.

FÖRKLARING OCH DEFINITIONER

Nettointkomst är summan av en persons alla skattepliktiga och skattefria inkomster minus skatt och övriga negativa transfereringar (exempelvis återbetalt studielån).

Med låg inkomst avses de 10 procent av befolkningen 20 år och äldre som har lägst inkomst respektive år.

Gränser för låg inkomst (löpande priser):

2010	88 700 kr
2011	97 153 kr
2012	103 438 kr
2013	107 263 kr
2014	110 675 kr
2015	114 409 kr

Med varaktigt låg inkomst avses personer som har haft låg inkomst under sex på varandra följande år.

Studerande avser personer vars inkomst av studehjälp/studiemedel är större än ett kvarts basbelopp samt vars summerade löne- och företagarinkomst understiger 3,5 basbelopp.

Johan Lindberg

arbetar med ekonomisk välfärdsstatistik på SCB
010-479 60 64
johan.lindberg@scb.se

Minskat intresse för gymnasiets yrkesprogram

I samband med gymnasiereformen som genomfördes år 2011 minskade andelen unga som söker till ett yrkesprogram kraftigt. Minskningen är störst bland de som redan innan reformen i mindre utsträckning sökte yrkesprogram, exempelvis unga som har höga betyg och unga vars föräldrar har höga inkomster.

Foto: Scandnav

» Hösten 2011 infördes den reformerade gymnasieskolan, Gy2011. Syftet med reformen var bland annat att elever på yrkesprogrammen skulle bli bättre förberedda för yrkeslivet genom att behörighetskraven till gymnasieskolan skärptes, att yrkesämnena fick större plats, ett obligatoriskt krav på minst 15 veckors arbetsplatsförlagt lärande och att lärlingsutbildning infördes. På yrkesprogrammen blev det också ett frivilligt tillval att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet till högskolestudier. Tidigare ingick dessa kurser i yrkesprogrammets kärnämnen.

En del av minskningen i andelen som söker yrkesprogram skulle kunna förklaras av förändringar i vilka gymnasieprogram som erbjuds och programmens innehåll. En av förändringarna var att medieprogrammet, som var ett yrkesprogram, togs bort. Efter reformen finns istället media som inriktning på högskoleförberedande program. Denna förändring förklarar dock inte hela minskningen i andelen sökande till yrkesprogram eftersom det åren innan reformen i genomsnitt var knappt 5 procent som sökte till medieprogrammet.

DET ÄR TYDLIGT ATT ANDELEN UNGA som söker till ett yrkesprogram har minskat. Vi har tittat närmare på hur andelen sökande har förändrats bland unga beroende på elevens kön, bakgrund och betyg i årskurs 9 samt föräldrarnas utbildningsnivå och inkomstnivå för att se om minskningen skiljer sig åt mellan olika grupper av unga.

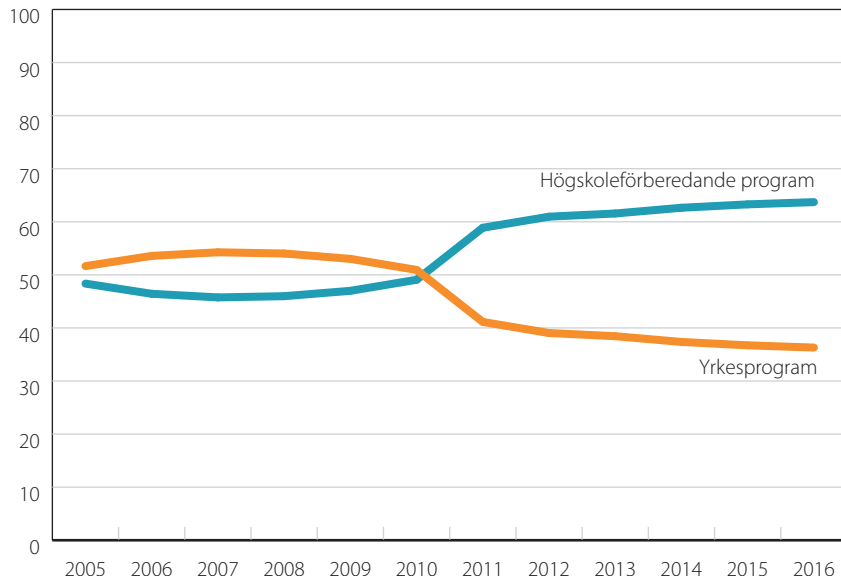
38%

sökte yrkesprogram
år 2011–2016.

SAMTIDIGT SOM REFORMEN GENOMFÖRDES minskade andelen som sökte till ett yrkesprogram i första hand kraftigt. Under de första åren efter reformen, 2011–2016, var det i genomsnitt 38 procent som sökte till ett yrkesprogram i första hand. Det kan jämföras med ett genomsnitt på 53 procent för perioden innan reformen, 2005–2010.

MINSKNING AV ANDEL SOM SÖKER ETT YRKESPROGRAM

Andel som söker till gymnasieskolans högskoleförberedande- respektive yrkesprogram, år 2005–2016. Procent

Hösten 2011 infördes den nya gymnasieskolan. Andelen elever som söker ett yrkesprogram sjönk kraftigt detta år, och har sedan fortsatt sjunka.

”Elever med höga betyg i årskurs 9 söker i mindre utsträckning till yrkesprogram.

Pojkar söker i större utsträckning än flickor till yrkesprogram, 43 procent av pojkarna och 33 procent av flickorna gjorde det under perioden 2011–2016. Detta innebär en minskning för både pojkar och flickor jämfört med perioden innan reformen, åren 2005–2010. Minskningen är större bland flickor än bland pojkar.

Unga med svensk bakgrund söker i större utsträckning än unga med utländsk bakgrund till yrkesprogram. Det gäller både innan och efter gymnasireformen. Åren 2011–2016 sökte 39 procent av unga med svensk bakgrund till ett yrkesprogram jämfört med 35 procent av unga med utländsk bakgrund. Minskningen i andel sökande till yrkesprogrammen jämfört med perioden innan reformen är något

större för unga med svensk bakgrund än för unga med utländsk bakgrund.

Elever med höga betyg i årskurs 9 söker i mindre utsträckning än elever med lägre betyg till yrkesprogram. När eleverna delas in i fyra lika stora grupper (kvartiler) utifrån sitt meritvärde i årskurs 9 var det 6 procent av eleverna i gruppen med högst betyg som under 2011–2016 sökte ett yrkesprogram jämfört med 75 procent av eleverna i gruppen med lägst betyg. Det är just när det gäller betyg i årskurs 9 som den största förändringen i andel sökande innan och efter reformen har skett. För elever i gruppen med högst betyg har andelen som söker yrkesprogram minskat från 16 till 6 procent mellan perioderna 2005–2010 och 2011–2016. Det motsvarar en

STÖRST MINSKNING I ANDEL SÖKANDE BLAND ELEVER MED HÖGA BETYG

Andel sökande till yrkesprogram år 2005–2010, år 2011–2016 samt procentuell förändring mellan dessa två perioder. Procent

Andel sökande...	...innan reform (2005–10)	...efter reform (2011–16)	Förändring i %
Elevers kön			
Flickor	48	33	-32
Pojkar	58	43	-24

Elevers betyg i år 9			
Kvartil med lägst betyg	80	75	-7
Kvartil med näst lägst betyg	70	48	-31
Kvartil med näst högst betyg	42	21	-50
Kvartil med högst betyg	16	6	-63

Elevers bakgrund			
Svensk bakgrund	54	39	-28
Utländsk bakgrund	47	35	-26

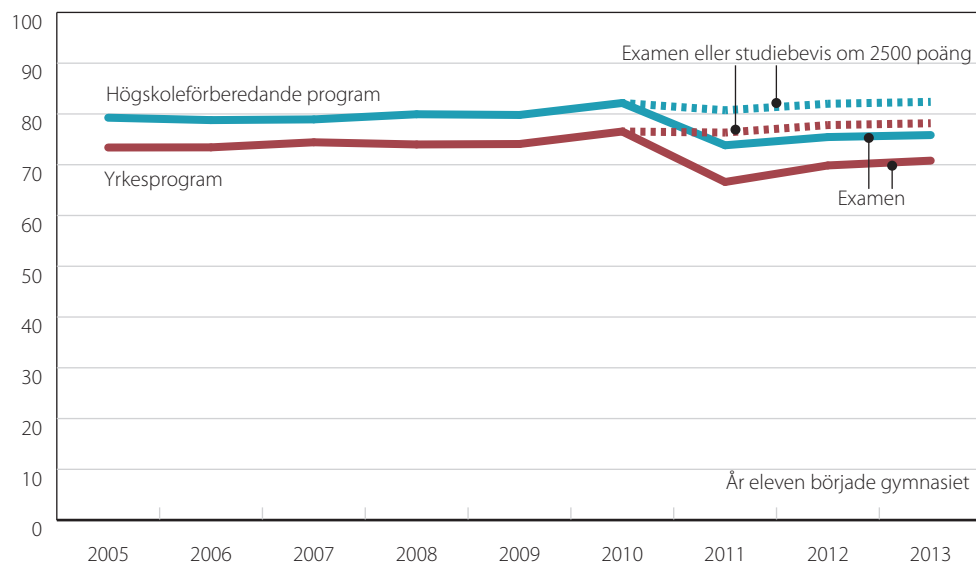
Föräldrars utbildningsnivå			
Förgymnasial	71	59	-17
Gymnasial	66	52	-21
Eftergymnasial	36	23	-34

Föräldrars inkomstnivå			
Kvartil med lägst inkomst	63	49	-22
Kvartil med näst lägst inkomst	62	46	-25
Kvartil med näst högst inkomst	55	38	-30
Kvartil med högst inkomst	33	19	-43

Andelen unga som söker till ett yrkesprogram var lägre perioden 2011–2016 jämfört med 2005–2010. Minskningen var större exempelvis bland unga med höga betyg och unga vars föräldrar har höga inkomster, grupper som redan innan reformen i mindre utsträckning sökte till yrkesprogram.

ELEVER SOM SLUTFÖR UTBILDNINGEN INOM TRE ÅR

Andel som erhållit slutbetyg eller examen 3 år efter de började gymnasiet, elever som började gymnasiet 2005–2013. Procent

Andelen elever som började gymnasiet år 2011 eller senare och som uppfyllt kraven för examen är lägre än andelen som började år 2005–2010 och fick slutbetyg. Om vi däremot inkluderar även de som år 2011 och senare fått ett studiebevis om 2 500 poäng är andelen lika hög som för åren innan reformen.

minskning på 63 procent. I gruppen med de lägsta betygen är minskningen 7 procent.

År 2011–2016 sökte 23 procent av unga med föräldrar med eftergymnasial utbildning och 59 procent av unga vars föräldrar har förgymnasial utbildning till ett yrkesprogram. Minskningen jämfört med perioden innan reformen är större för unga med föräldrar som har eftergymnasial utbildning.

För att kunna göra jämförelser utifrån föräldrarnas inkomster har de unga delats in i fyra lika stora grupper (kvartiler) utifrån storleken på föräldrarnas inkomst. Unga vars föräldrar har högre inkomster söker i mindre utsträckning till yrkesprogram, både innan och efter reformen. Det är en tydlig minskning av andelen som söker yrkesprogram i samtliga inkomstgrupper, men minskningen är störst bland ungdomar som har föräldrar med högst inkomster.

De grupper som redan innan reformen i mindre utsträckning sökte till yrkesprogram, det vill säga flickor, elever med höga betyg i årskurs 9 samt elever vars föräldrar har hög utbildnings- och inkomstnivå tycks också vara de grupper som haft den största minskningen i andelen som söker till yrkesprogram efter reformen. Ett undantag är att unga med svensk bakgrund i större utsträckning än unga med utländsk bakgrund söker till yrkesprogram, samtidigt som minskningen efter reformen varit större för unga med svensk bakgrund. Här kan det ha betydelse att en större andel av elever med utländsk bakgrund läser det individuella programmet och introduktionsprogram, vilka inte ingår i denna artikel.

EN ANNAN FRÅGA är om den lägre andelen sökande till yrkesprogrammen och den ändrade sammansättningen av unga som söker yrkesprogram har betydelse för hur många elever som slutför sin gymnasieutbildning inom tre år.

Det är inte självklart hur andelen som slutför utbildningen ska jämföras för perioden innan respektive efter reformen. I samband med reformen infördes en gymnasieexamen. Om andelen som efter reformen fått en examen jämförs med andelen som fick ett slutbetyg åren innan reformen har andelen sjunkit kraftigt både för elever på yrkesprogram och för elever på högskoleförberedande program. Det beror på att kraven för att erhålla en examen är högre än för att få ett slutbetyg. Men om vi även inkluderar de elever som efter reformen fått ett studiebevis om minst 2 500 poäng (vilket ges till elever som inte uppnår kraven för examen) är andelen ungefär lika hög för de elever som påbörjade gymnasieskolan åren efter reformen (2011–2013) som för elever som påbörjade gymnasieskolan precis innan reformen. Med detta sätt att jämföra är andelen som slutför yrkesprogram till och med något högre de senaste åren jämfört med innan reformen.

I den preliminära statistik för sökande till gymnasiet 2017 som publicerats hos Skolverket framgår att andelen sökande till yrkesprogrammen ökat något i år, från drygt 36 procent 2016 till knappt 37 procent 2017. Det återstår att se hur denna andel kommer att utvecklas de närmaste åren.

FAKTA

Artikeln handlar om andelen elever som söker till de program i gymnasieskolan som ska leda till ett yrke direkt efter utbildningen. Innan Gy2011 kallades dessa program för yrkesförberedande program och efter reformen kallas de för yrkesprogram. Här används begreppet yrkesprogram både före och efter reformen. I artikeln används även begreppet högskoleförberedande program, innan reformen är det korrekta begreppet studieförberedande program.

I studien har unga som sökt specialutformade program utan programanknytning, individuella programmet (IV) och något av introduktionsprogrammen (IM) exkluderats.

Vid jämförelser av betyg används betyg från elevens ansökan till gymnasieskolan, meritvärdet från årskurs 9. För jämförelser av föräldrarnas inkomst och utbildning används uppgift för den förälder som har högst inkomst- respektive utbildningsnivå.

Johan Helsing

arbetar med utbildningsstatistik på SCB
010-479 65 56
johan.helsing@scb.se

Emma Snölijla

är tjänstledig från arbetet med utbildningsstatistik på SCB

3 av 10 tar inte examen från gymnasieskolan

En fullföljd gymnasieutbildning är avgörande för etableringen på arbetsmarknaden. Men långt ifrån alla avslutar gymnasiet med examen. Ungdomarna själva anger främst skoltrötthet som orsak till att de inte fullföljde gymnasiet.

Foto: Scandina

Cirka 110 000 ungdomar avslutade årskurs 9 i grundskolan vårterminen 2011. De allra flesta av dem började på gymnasieskolan.

Av dem som skulle ha påbörjat gymnasieskolan höstterminen 2011 var det 1 procent som ännu inte hade gjort det höstterminen 2013. I denna grupp ingår förutom avgångna från grundskolan 2011 också personer i åldrarna 16–17 år som folkbokförts för första gången i Sverige 2011 och som inte påbörjat gymnasiet 2013.

Tre av tio av dem som skulle börja gymnasiet hösten 2011 hade dock ingen gymnasieexamen fem år senare, det vill säga vårterminen 2016. Därmed kunde de inte påbörja högskolestudier. Andelen utan examen var högre bland pojkar än bland flickor.

NÄSTAN TVÅ AV TIO hade läst alla tre årskurserna i gymnasieskolan, men saknade godkända betyg i ett eller flera ämnen. Kraven för att få en examen i den reformerade gymnasieskolan, Gy 2011, är högre än tidigare. Tidigare krävdes det att eleven blivit betygsatt i samtliga programmens kurser, men inte att 2 250 poäng skulle vara godkända, så som examenskraven nu anger.

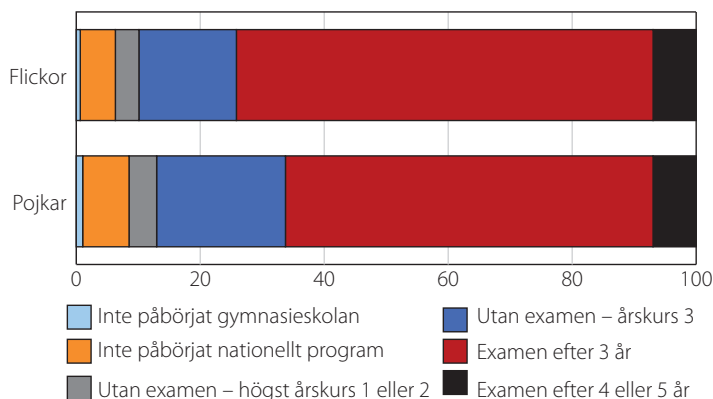
Ungefär 4 procent var inskrivna i årskurs 1 eller 2, men inte i årskurs 3. Det kan finnas flera förklaringar till det. En del elever gick om en årskurs. Andra hoppade av efter det första eller andra året. Vissa påbörjade gymnasieskolan på ett introduktionsprogram, gick sedan över till ett högskoleförberedande eller

Av de elever som hade behörighet var det nästan 80 procent som efter 5 år hade examen.

STÖRRE ANDEL FLICKOR TAR EXAMEN FRÅN GYMNASIET

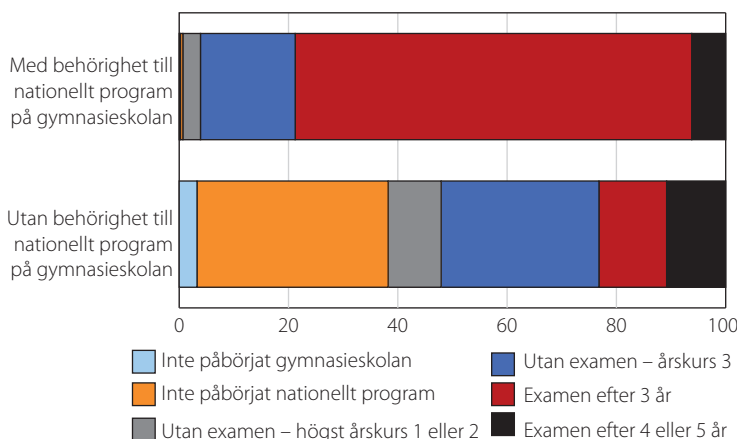
Nybörjare i gymnasieskolan höstterminen 2011 (inklusive ungdomar som skulle påbörjat gymnasieskolan höstterminen 2011) och deras resultat i gymnasieskolan, efter kön. Andel i procent

Av nybörjarna i gymnasieskolan 2011 hade var fjärde flicka och var tredje pojke ingen examen efter fem år.

VAR FJÄRDE SOM SAKNADE BEHÖRIGHET TOG EXAMEN

Nybörjare i gymnasieskolan höstterminen 2011 (inklusive ungdomar som skulle påbörjat gymnasieskolan höstterminen 2011) och deras resultat i gymnasieskolan, efter behörighet till nationellt program i gymnasieskolan. Andel i procent

Ungefär 13 procent av eleverna saknade behörighet till nationellt program i gymnasieskolan. Knappt var fjärde av dem hade examen efter fem år. Av de elever som hade behörighet var det nästan 80 procent som efter fem år hade examen.

yrkesprogram, men hann inte avsluta gymnasiet med examen till och med vårterminen 2016, det vill säga inom fem år efter att de påbörjade gymnasiet.

Ungefär 7 procent påbörjade och avslutade sin gymnasieutbildning på ett introduktionsprogram och saknar därmed examen från gymnasiet. Gymnasieskolans fem introduktionsprogram riktar sig till de elever som inte är behöriga till något nationellt program, det vill säga till ett högskoleförberedande program eller ett yrkesprogram. Målet för de flesta introduktionsprogrammen är att eleverna så småningom ska påbörja ett nationellt program. Det största introduktionsprogrammet är Språkintröduktion. Programmet ska ge nyanlända ungdomar en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket för att möjliggöra för dem att gå vidare i gymnasiet eller till annan utbildning. Alla elever som påbörjar ett introduktionsprogram går dock inte vidare till ett nationellt program.

AV DEM SOM TAGIT EXAMEN hade majoriteten läst tre år på gymnasiet. En mindre andel hade läst fyra år och en mycket liten andel hade läst fem år. Det finns olika

anledningar till att det tar längre tid än tre år att nå examen. Ett skäl kan vara att eleven gått om en eller flera årskurser. Ett annat skäl kan vara att eleven börjat på ett introduktionsprogram, till exempel på Språkintröduktion, och först efter ett eller två år gått över till ett nationellt program. Då förlängs tiden i gymnasieskolan.

Det finns ett antal faktorer som påverkar resultaten i gymnasieskolan. Andelen med examen var lägre bland ungdomar med svaga resultat i grundskolan, ungdomar med föräldrar som endast har gymnasial eller förgymnasial utbildningsnivå samt ungdomar med utländsk bakgrund och särskilt då bland nyinvandrade ungdomar. Elever med utländsk bakgrund avslutade gymnasiet med examen i lägre utsträckning än elever med svensk bakgrund. Variationen inom gruppen elever med utländsk bakgrund var dock stor. Elever med utländsk bakgrund som är födda i Sverige och elever som invandrade till Sverige före skolstart hade bäst resultat bland elever med utländsk bakgrund, men nådde inte samma resultat som elever med svensk bakgrund. Elever som kom till Sverige efter skolstarten hade svårare att uppnå examen.

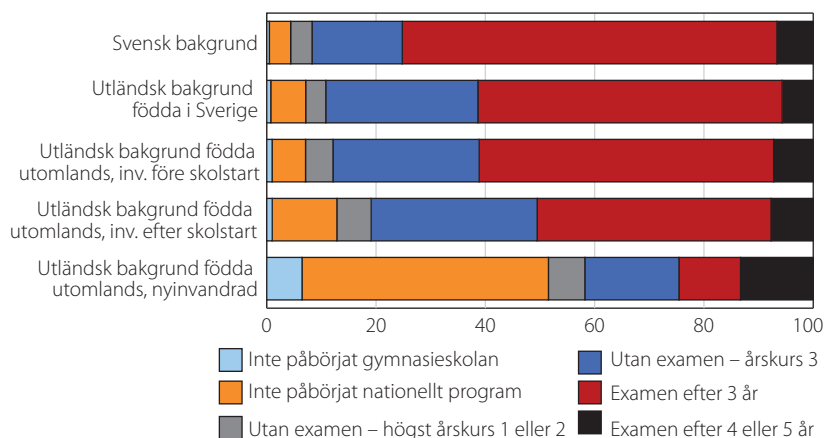
Allra svårast hade nyinvandrade elever, det vill säga elever som folkbokfördes för första gången i Sverige mindre än fyra år innan de skulle påbörja gymnasiet.

AV DEM SOM SKULLE PÅBÖRJA gymnasieskolan höstterminen 2011 saknade 11 procent behörighet till ett nationellt program på gymnasieskolan, det vill säga till ett högskoleförberedande eller till ett yrkesprogram. Av dessa elever var det närmare 40 procent som antingen inte påbörjade gymnasiet alls eller som påbörjade ett introduktionsprogram, men som inte gick över till något nationellt program under gymnasietiden. Av dem utan behörighet till gymnasiet avslutade ändå nästan en fjärdedel gymnasiet med examen. Hälften av dem hade läst fyra eller fem år.

VAD BEROR DET DÅ PÅ att så många som tre av tio inte tar examen? Resultaten av en enkätundersökning riktad till unga födda 1991-1994 som saknade slutbetyg från gymnasieskolan visar att hälften av alla ungdomar anger skoltrötthet som skäl för att inte ha påbörjat eller fullföljt gymnasiet. Andra skäl, som dock inte alls är lika vanliga, är att

LÄGRE ANDEL MED EXAMEN BLAND ELEVER MED UTLÄNDSK BAKGRUND

Nyborjare i gymnasieskolan höstterminen 2011 (inklusive ungdomar som skulle påbörjat gymnasieskolan höstterminen 2011) och deras resultat i gymnasieskolan, efter svensk/utländsk bakgrund och tid för invandring. Andel i procent

Av de cirka 6 000 elever som folkbokfördes för första gången i Sverige mindre än fyra år innan de skulle påbörja gymnasieskolan tog var fjärde examen medan över hälften aldrig påbörjade något nationellt program i gymnasieskolan.

de började arbeta och faktorer kopplade till skolan såsom oengagerade lärare och stökig skolmiljö. En del av de svarande anger att en funktionsnedsättning eller andra hälsoskäl hindrat dem från att påbörja eller fullfölja en gymnasieutbildning. Andelen som angav skoltrötthet och att de började arbeta var högre bland pojkar än bland flickor, medan andelen som angav hälsoskäl eller att de redan hade tillräckligt med utbildning var högre bland flickor än bland pojkar.

FAKTA

Läs mer i rapporten **"Unga utanför? Så har det gått på arbetsmarknaden för 90-talister utan fullföljd gymnasieutbildning"**. Du hittar rapporten på www.scb.se/uf0549.

Med utländsk bakgrund avses dels personer som är födda utomlands, dels personer som är födda i Sverige och som har två föräldrar födda utomlands.

Paula Kossack

arbetar med utbildningsstatistik på SCB
010-479 60 05
paula.kossack@scb.se

DE FEM INTRODUKTIONS-PROGRAMMEN

Elever som inte är behöriga till något nationellt program, det vill säga till ett högskoleförberedande eller ett yrkesprogram, kan påbörja gymnasieskolan på ett av fem introduktionsprogram.

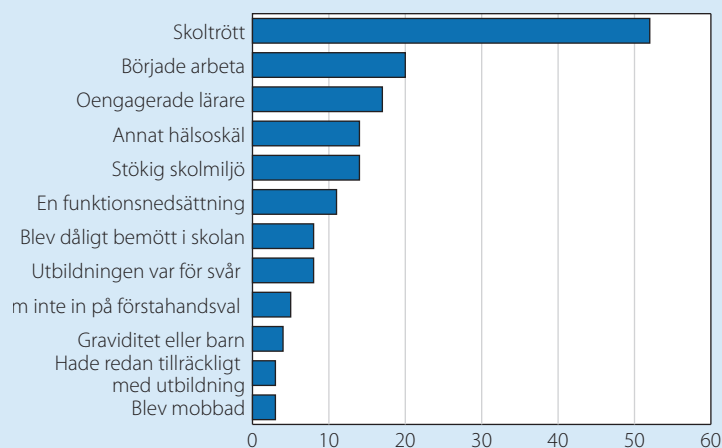
- **Preparandutbildning** syftar till att elever ska uppnå behörighet till ett nationellt program.
- **Programinriktat individuellt val** syftar till att elever ska bli behöriga till ett visst yrkesprogram. Avsikten är att eleverna så snart som möjligt ska kunna antas till det programmet.
- **Yrkesintroduktion** syftar till att ge elever en yrkesinriktad utbildning som underlättar för dem att etablera sig på arbetsmarknaden eller som leder till studier på ett yrkesprogram.
- **Individuellt alternativ** syftar till att eleverna ska gå vidare till yrkesintroduktion, annan utbildning eller arbetsmarknaden.
- **Språkintroduktion** syftar till att ge nyanlända ungdomar en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket som möjliggör för dem att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning.

För att komma in på ett nationellt program måste eleven ha godkänt i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik. För yrkesprogrammen krävs dessutom godkända betyg i ytterligare fem ämnen och för de högskoleförberedande programmen i ytterligare nio ämnen.

SKOLTRÖTTHET VANLIGASTE SKÅLET TILL ATT INTE TA EXAMEN

Skäl att ungdomar hoppat av gymnasieskolan eller slutfört utan slutbetyg. Andel i procent.

Flera svarsalternativ kunde anges, därför blir summan större än 100 procent.

Brist på motivation i skolan är ett komplext problem. Forskning pekar bland annat på att skoltrötthet kan uppstå på grund av svårigheter i grundskolan som inte fångas upp tidigt och som kan leda till marginalisering i gymnasieskolan. Det kan i sin tur innebära att eleverna inte får det stöd de behöver, att de är ogiltigt frånvarande från undervisningen och att de därför halkar efter ännu mer. En annan bidragande orsak är att lärare har för låga förväntningar på vad dessa elever kan prestera.

Många unga kombinerar studier och arbete

Arbetsmarknaden visar tydliga säsongsvariationer där antalet sysselsatta är högre under sommarmånaderna. Det beror främst på att fler unga i åldersgruppen 15–24 år är sysselsatta då. Antalet unga arbetslösa visar också en tydlig säsongsvariation med högre arbetslöshet under våren med en topp i juni.

Foto: iStock

Varje månad visar Arbetskraftsundersökningarna (AKU) siffror som ger en bred beskrivning av den svenska arbetsmarknaden och dess utveckling. Genom att jämföra uppgifter från årets alla månader går det att se en tydlig säsongsvariation när det gäller antalet i arbetskraften, det vill säga sysselsatta och arbetslösa, samt hur många som inte befinner sig i arbetskraften. Säsongsvariationen kan till stor del förklaras av situationen på arbetsmarknaden för personer i åldern 15–24 år. Många i denna ålder växlar mellan studier och arbete under året, det vill säga mellan att vara utanför arbetskraften och i arbetskraften, vilket är synligt i statistiken.

I genomsnitt befann sig drygt 638 000 personer i åldern 15–24 i arbetskraften under år 2016. Omkring 518 000 var sysselsatta medan 121 000 räknades som arbetslösa. Sett över året varierar detta mellan olika månader. Under januari till maj låg antalet sysselsatta på omkring en halv miljon. Många i denna åldersgrupp studerar och i samband med sommaruppehållet är det vanligt bland studenterna att istället arbeta. Det innebär att antalet sysselsatta ökar. I juni var antalet sysselsatta i åldern 15–24 år 100 000 fler än månaden innan och i juli var det ytterligare

40 000 sysselsatta unga. I samband med att höstterminen drog igång minskade antalet sysselsatta till ungefär samma nivå som innan sommarmånaderna.

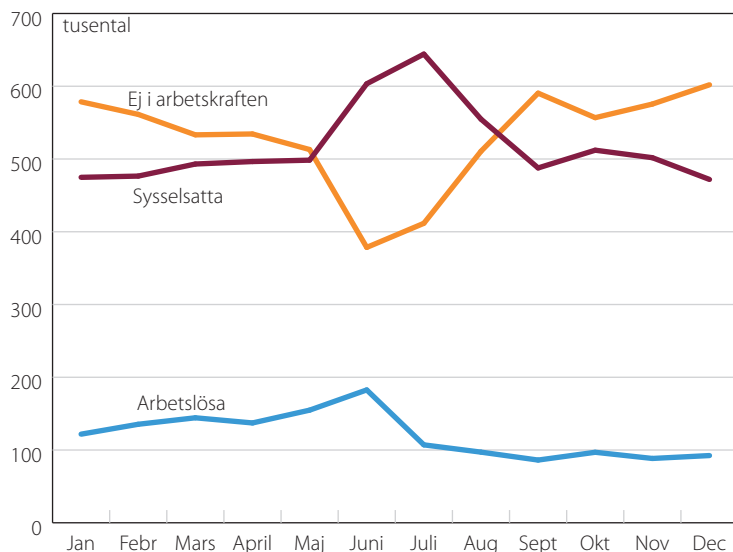
DE SYSSELSATTA kan ha olika anknytning till arbetsmarknaden. Det gäller framförallt om personen har en fast eller en tidsbegränsad anställning. Bland unga mellan 15 och 24 år var den vanligaste anställningsformen en tidsbegränsad tjänst. I genomsnitt under året gällde det mer än hälften av de sysselsatta unga. Nästan 45 procent hade en fast anställning medan knappt 3 procent antingen var företagare eller räknades som en medhjälpande hushållsmedlem. Att ha en tidsbegränsad anställning var vanligare bland kvinnor, 59 procent av kvinnorna hade en tidsbegränsad anställning jämfört med knappt 47 procent bland män. Jämförs hela gruppen 15–24-åringar med samtliga sysselsatta i åldern 15–74 år är det tydligt att tidsbegränsade anställningar är vanligast bland de yngre på arbetsmarknaden. Av alla sysselsatta i åldern 15–74 hade 15 procent en tidsbegränsad anställning, jämfört med 53 procent i åldern 15–24 år. Det är också främst de tidsbegränsade anställningarna som ökar under sommaren, då antalet sysselsatta unga stiger.

LÄS MER:

I rapporten **Arbetsmarknaden för unga under sommarmånaderna** ges en beskrivning av arbetsmarknaden för unga i åldern 15–24 år med fokus på sommarmånaderna.

FLEST SYSSELSATTA UNGA UNDER SOMMARMÅNADERNA

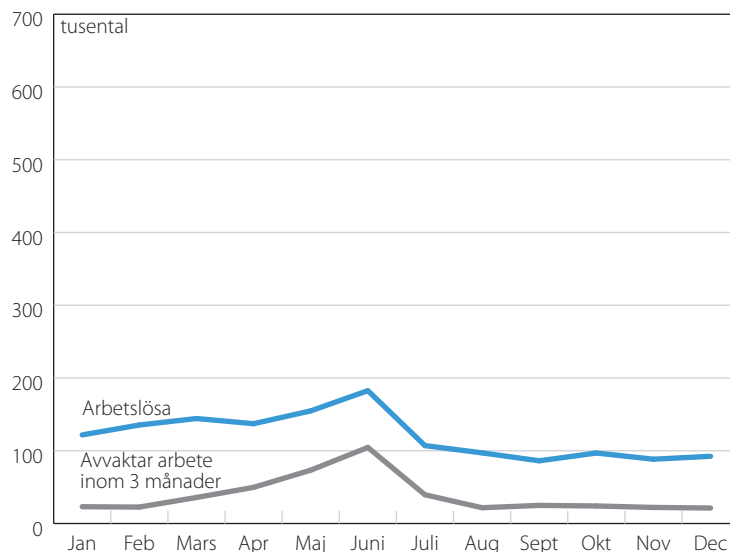
Befolkningen i åldern 15–24 år efter arbetskraftsstatus, 2016. Tusental

Under sommarmånaderna ökar antalet sysselsatta unga. Samtidigt är det även fler som söker arbete inför sommaren och därmed räknas som arbetslösa. Antalet som befinner sig utanför arbetskraften minskar under denna period.

VANLIGT ATT ARBETSLÖSA UNGA HAR FÅTT ETT ARBETE SOM DE AVVAKTAR ATT FÅ BÖRJA

Antal arbetslösa 15–24 år och antal av de arbetslösa som avvaktar ett arbete som börjar inom 3 månader, 2016. Tusental

Under våren ökar antalet arbetslösa som har ett arbete de ska påbörja inom tre månader. Som flest är de i juni, när många unga i väntan på ett sommarjobb räknas som arbetslösa.

644 200

unga var sysselsatta under juli 2016

Bland personer med tidsbegränsad anställning finns olika former av anställning. Vanligast bland unga var en timanställning, det gäller både kvinnor och män. Knappt 35 procent hade denna typ av anställning. Att kallas in vid behov var en annan relativt vanlig anställningsform, 18 procent av kvinnorna och 14 procent av männen hade denna typ av anställning. Andra anställningsformer är exempelvis vikariat, provanställning eller säsongarbete.

ANTALET ARBETSLÖSA varierar tydligt över året. När studerande, som när de inte arbetar eller söker jobb inte tillhör arbetskraften, under vårterminen börjar söka efter ett arbete till sommaren räknas de som arbetslösa. Det innebär att arbetslösheten i gruppen stiger. Arbetslösheten i åldern 15–24 år var under 2016 som högst i juni då den uppgick till nästan 183 000 personer. Det var betydligt högre än under årets övriga månader. I juli, då många studenter börjat arbeta, sjönk antalet arbetslösa till 107 000 och sedan var arbetslösheten lägre under hösten. Att arbetslösheten bland unga ökar under det första halvåret behöver inte ses som problematiskt. En del av de som är arbetslösa under våren har fått ett

arbete som börjar inom tre månader. Dessa var som flest i juni, då knappt 60 procent av de arbetslösa unga inväntade ett arbete som skulle börja inom tre månader.

PERSONER UTANFÖR ARBETSKRAFTEN var som flest i början och i slutet av året då omkring 600 000 i åldern 15–24 ingick i denna grupp. Säsongsmonstret är i huvudsak motsatsen till antalet sysselsatta och arbetslösa. När antalet sysselsatta är som högst under sommarmånaderna är antalet personer utanför arbetskraften som lägst. Många i gruppen utanför arbetskraften är heltidsstuderande under terminerna och ingår sedan i arbetskraften när de söker arbete eller har påbörjat ett arbete. När sommaruppehållet är slut i augusti och höstterminen börjar återgår många till sina studier och antalet utanför arbetskraften ökar igen.

Fredrik Öhrström

arbetar med Arbetskraftsundersökningarna på SCB
010-479 41 12
fredrik.ohrstrom@scb.se

FAKTA

ARBETSMARKNADEN

I **arbetskraften** ingår de som antingen är sysselsatta eller arbetslösa. Till personer **utanför arbetskraften** räknas bland annat studenter, pensionärer, hemarbetande och långvarigt sjuka.

Säsongsvariation

Återkommande regelbundna variationer, exempelvis att många unga arbetar under sommarmånaderna, kallas för säsongsvariation. För att kunna jämföra statistik mellan perioder som innehåller olika säsongsvariationer säsongrensas data och man tar då bort regelbundna och oregelbundna variationer som förekommer i statistiken på grund av säsongsmissiga beteenden och mönster. Dessa uppgifter publiceras också i Arbetskraftsundersökningarna (AKU).

Flyktingars väg in på svensk arbetsmarknad

Hälften av flyktingarna förvärvsarbetar efter åtta år i Sverige. Män med minst gymnasial utbildning kommer snabbast i arbete medan kvinnor med låg utbildning har lägst förvärvsfrekvens. Det vet vi efter att ha följt förvärvsfrekvensen för flyktingar under 15 år från bosättningen i Sverige.

Foto: iStock

Utrikes föddas etablering på arbetsmarknaden är en viktig del av integrationen, och har betydelse både ur ett samhällsperspektiv och ur ett individuellt perspektiv. Flyktingar som bosatt sig i Sverige är en grupp av utrikes födda som ofta inte har någon koppling till arbetsmarknaden då de invandrar. I den här artikeln följer vi flyktingar som mottogs i en kommun år 2000 och ser hur lång tid det tar innan de är etablerade på den svenska arbetsmarknaden.

DE TVÅ FÖRSTA ÅREN efter att ha fått uppehållstillstånd i Sverige spenderar majoriteten av flyktingarna i någon form av utbildning eller introduktionsprogram. Det kan till exempel handla om att läsa Svenska för invandrare (SFI) eller delta i någon annan utbildning. Det innebär att det dröjer innan de kommer ut på arbetsmark-

naden. Bland personer som mottogs i en kommun år 2000 förvärvsarbetade drygt en av tio i slutet av 2001. Andelen som förvärvsarbetar ökar sedan med tiden. Efter fem år hade 43 procent av männen och 26 procent av kvinnorna ett arbete. Män förvärvsarbetar i högre grad än kvinnor och efter sex år hade knappt hälften av männen ett förvärvsarbete. För kvinnor som kommunmottagits år 2000 dröjde det till år 2012 innan hälften förvärvsarbetade.

Andelen som förvärvsarbetar ökar så gott som varje år, med undantag för mellan år 2008 och 2009. För män minskade andelen förvärvsarbetande med fem procentenheter mellan dessa två år. Detta hänger troligen samman med den dåvarande lågkonjunkturen i Sverige. Även förvärvsfrekvensen bland kvinnor gick ned detta år, om än inte i lika stor utsträckning som bland män.

Som nämnts är det en högre andel män som förvärvsarbetar, men skillnaden mellan könen minskar över tid. I slutet av 2015, det vill säga 15 år efter att de mottagits i en kommun, var andelen förvärvsarbetande män och kvinnor 64 respektive 59 procent. Förvärvsfrekvensen för inrikes födda var samma år 83 procent för män och 82 procent för kvinnor.

UTBILDNINGSNIVÅ har många gånger visats ha betydelse för förvärvsfrekvensen och det gäller även för flyktingar. För kvinnor med en gymnasial eller eftergymnasial utbildning tog det sju respektive åtta år innan andelen som förvärvsarbetar nådde 50 procent. Efter 15 år var andelen förvärvsarbetande 67 procent för kvinnor med gymnasial utbildning och 72 procent bland de med eftergymnasial utbildning. Kvinnor med förgymnasial utbildning hade i slutet av 2015 en förvärvsfrek-

vens på drygt 37 procent, vilket var 21 procentenheter lägre jämfört med inrikes födda kvinnor med samma utbildningsnivå. Motsvarande skillnad för dem med gymnasial eller eftergymnasial utbildning var 16 respektive 15 procentenheter.

Även mäns förvärvsfrekvenser olika ut beroende på utbildningsnivå. Fem år efter mottagningsåret är andelen förvärvsarbetande en tredjedel för personer med förgymnasial utbildning. Bland de med gymnasial eller eftergymnasial utbildning var andelen nästan hälften. I slutet av mätperioden, år 2015, förvärvsarbetade drygt hälften av männen med förgymnasial utbildning. Bland gymnasialt och eftergymnasialt utbildade var andelarna högre, nästan sju av tio var i arbete efter 15 år i Sverige. År 2015 har inrikes födda män med förgymnasial utbildning en förvärvsfrekvens på 71 procent vilket innebär en

IRAK VANLIGASTE FÖDELSELANDET

Kommunmottagna kvinnor och män efter ålder vid mottagningen år 2000, födelse-land och utbildningsnivå år 2015. Procent och antal

	Kvinnor	Män
Ålder vid mottagning år 2000		
–19 år	43	41
20–64 år	54	57
65– år	3	2
Summa	100	100
Antal	5 600	6 200

Födelse-land		
Irak	46	51
Jugoslavien	15	13
Övriga länder	40	36
Summa	100	100
Antal	5 600	6 200

Utbildningsnivå år 2015 för personer i åldern 20–64		
Förgymnasial	27	28
Gymnasial	39	39
Eftergymnasial	31	31
Uppgift saknas	3	2
Summa	100	100
Antal	4 200	4 900

Nästan 12 000 flyktingar och flykting-anhöriga kommunmottogs år 2000. Nästan hälften av dem var kvinnor. Irak var det vanligaste födelse-landet och i slutet av mätperioden, år 2015, var gymnasial utbildning den vanligaste utbildningsnivån bland personer som då var mellan 20 och 64 år.

skillnad på 19 procentenheter i jämförelse med män som fick uppehållstillstånd av asylskäl femton år tidigare. För män med gymnasial eller eftergymnasial utbildning var skillnaden i förvärs-frekvens drygt 16 procentenheter mellan flyktingar och deras anhöriga och inrikes födda män med samma utbildningsnivå.

MÅNGA FAKTORER SPELAR IN när det gäller förvärsfrekvensen bland flyktingar. Det handlar till exempel om utbildningsnivå, ålder och kön. Rådande konjunkturläge och i vilken region man bor spelar också roll för möjligheten att börja förvärsarbete.

Petter Wikström

arbetar med integrations-statistik på SCB
010-479 62 62
petter.wikstrom@scb.se

FAKTA

I artikeln redovisas uppgifter för flyktingar och skyddsbehövande samt anhöriga till dessa som fått uppehållstillstånd och sedan mottagits i en kommun år 2000.

Andelen förvärsarbetande mäts bland de som var i åldern 20–64 år respektive år. Klassificeringen av förvärsarbetande baseras huvudsakligen på kontroll- och deklarations-uppgifter från Skatteverket. För att klassificeras som förvärsarbetande ska personen ha haft en löneinkomst som överstiger ett skattat gräns-belopp eller bedriva aktiv näringsverksamhet.

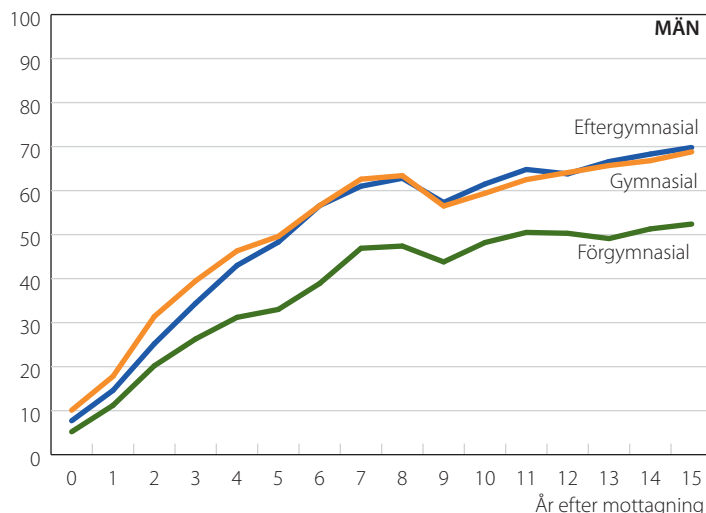
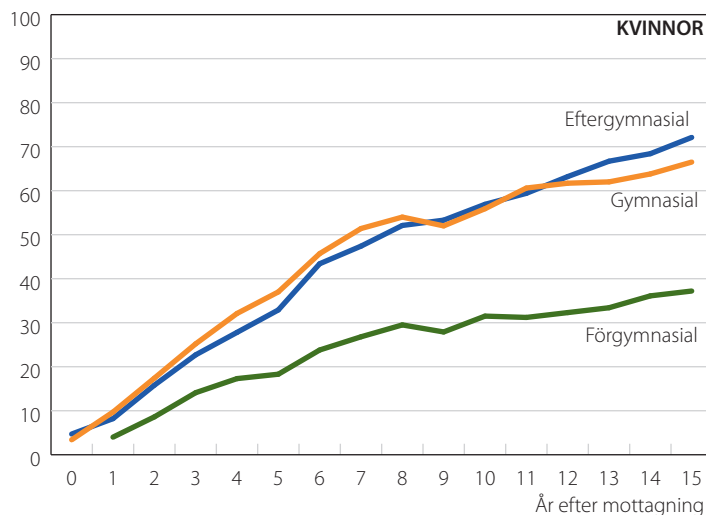
I artikeln används den högsta utbildningsnivå som uppnåtts det år som andel förvärsarbetande mäts.

Registerdata för integration

Genom ett regeringsbeslut år 2009 fick SCB i uppdrag att redovisa registerstatistik för att belysa tillståndet och utvecklingen av integrationen på nationell och lokal nivå. Detta redovisas genom indikatorer som årligen publiceras på www.scb.se under temaområdet Integration.

ANDELEN FÖRVÄRSARBETANDE ÖKAR MED TID I SVERIGE

Andel förvärsarbetande män och kvinnor efter tid sedan mottagning och utbildningsnivå. Flyktingar och flyktinganhöriga kommunmottagna under år 2000. Procent

Andelen kvinnor och män som förvärsarbetar ökar med tiden i Sverige. 15 år efter mottagandet har kvinnor med eftergymnasial utbildning den högsta förvärsfrekvensen medan kvinnor med förgymnasial utbildning har den lägsta.

Andelen förvärsarbetande kvinnor med förgymnasial utbildning var år 2000 för få för att kunna redovisas.

72%

av kvinnorna med eftergymnasial utbildning förvärsarbetade efter 15 år.

Sämre matchning på arbetsmarknaden för utrikes födda

Personer som inte arbetar inom yrken som matchar deras utbildning är en outnyttjad resurs på arbetsmarknaden. Andelen som arbetar inom ett yrke på rätt nivå är lägre bland utrikes födda än inrikes födda. Det syns bland lärar- och civilingenjörsutbildade.

Foto: Scandinav

Matchning på arbetsmarknaden är ett begrepp som används i många sammanhang. Det kan handla om ifall arbetssökande kan möta de lediga jobb som finns eller att mäta i vilken utsträckning individers utbildningsbakgrund matchar deras yrke. Här kommer vi titta närmare på matchning utifrån utbildningsbakgrund: hur många arbetar inom yrken som matchar deras utbildningsnivå? Matchning är förknippat med förvärvsfrekvens så vi börjar där.

NIO AV TIO INRIKES FÖDDA i åldern 25–64 år med en eftergymnasial utbildning förvärvsarbetade och 1 procent var arbetslösa år 2015. Det kan jämföras med utrikes födda med motsvarande ålder och utbildning av vilka 76 procent förvärvsarbetade och andelen arbetslösa var 6 procent. Bland dem som har en lång eftergymnasial utbildning, det vill säga minst 3 år, var andelen förvärvsarbetande utrikes födda kvinnor och män 80 respektive 78 procent. Motsvarande andel för inrikes födda kvinnor och män var 93 respektive 91 procent.

AV DEM SOM ARBETAR, i vilken utsträckning arbetar de inom yrken som stämmer överens med deras utbildning? För att kunna jämföra olika grupper använder vi ett mått för matchning mellan utbildning och yrke. Det visar andelen inom en viss

Bland utrikes födda kvinnor med lärarutbildning hade 86 procent ett yrke som nivåmässigt matchade utbildningen.

utbildningsgrupp som har ett yrke som matchar utbildningsnivån. Måttet tas fram genom att multiplicera förvärvsfrekvensen inom utbildningsgruppen med andelen som arbetar inom ett yrke som kräver den utbildningsnivå personerna har. Det innebär att måttets storlek påverkas av två faktorer, dels hur stor andel som förvärvsarbetar, dels hur stor andel av dem som förvärvsarbetar som gör det inom ett yrke som motsvarar utbildningsnivån. Yrket ska alltså motsvara nivån men inte nödvändigtvis utbildningsinriktningen. Exempelvis kan en person med lärarutbildning arbeta inom ett annat yrke som kräver samma utbildningsnivå.

Vi använder måttet för matchning för att titta närmare på civilingenjörsutbildade och lärarutbildade. Förvärvsfrekvensen hos utrikes födda civilingenjörsutbildade kvinnor var 79 procent. Av dem som arbetade hade 86 procent ett yrke med krav på högskolekompetens eller ett chefsyrke, vilket räknas som ett yrke på rätt nivå för denna grupp. Multiplicerar vi dessa uppgifter ser vi att två tredjedelar, 68 procent, av utrikes födda kvinnor med civilingenjörsutbildning hade ett yrke som nivåmässigt matchade utbildningen. Övriga 32 procent arbetade i ett yrke med lägre utbildningskrav, var arbetslösa eller stod utanför arbetsmarknaden. Matchningen för utrikes födda män med civilingenjörsutbildning var något högre, 70 procent. Andelen som förvärvs-

STÖRRE ANDEL INRIKES FÖDDA JOBBAR INOM YRKEN SOM MATCHAR UTBILDNINGEN

Inrikes och utrikes födda kvinnor och män i åldern 25–64 år med civilingenjörsutbildning respektive lärarutbildning, 2015. Procent

	Andel förvärvs- arbetande	Andel av förvärvs- arbetande med yrke som motsvarar utbildning	Matchning
Civilingenjörsutbildade			
Utrikes födda kvinnor	79	86	68
Inrikes födda kvinnor	96	97	93
Utrikes födda män	79	89	70
Inrikes födda män	95	98	93
Lärarutbildade			
Utrikes födda kvinnor	92	93	86
Inrikes födda kvinnor	96	97	93
Utrikes födda män	91	89	81
Inrikes födda män	96	96	92

Av lärarutbildade utrikes födda kvinnor förvärvsarbetade 92 procent, av dem var det 93 procent som arbetade inom ett yrke som matchade deras utbildning, vilket ger en matchning på 86 procent. Motsvarande andel för inrikes födda kvinnor är 93 procent.

9 av 10

inrikes födda förvärvsarbetar.

arbetade var lika stor som för utrikes födda kvinnor men andelen som arbetade inom ett matchande yrke var också något högre, vilket innebär att den totala matchningen också blir högre. För inrikes födda kvinnor och män var matchningen väsentligt högre, 93 procent.

Bland utrikes födda kvinnor med lärarutbildning hade 86 procent ett yrke som nivåmässigt matchade utbildningen. Matchningen för utrikes födda män var något lägre, 81 procent. För inrikes födda kvinnor och män var matchningen högre, 93 respektive 92 procent. Matchningen är alltså högre för utrikes födda lärarutbildade jämfört med civilingenjörsutbildade och den är högre för inrikes födda än utrikes födda.

MATCHNINGEN I DESSA TVÅ UTBILDNINGSGRUPPER visar på en skillnad mellan utrikes och inrikes födda. Liknande skillnader finns inom flera utbildningsgrupper. Skillnaderna är dock mindre för utrikes födda som bott i Sverige en längre tid och som har en svensk utbildning. Bland utrikes födda lärare med en svensk lärarutbildning, till exempel, når matchningen upp till samma nivå som för inrikes födda. Men för civilingenjörer kvarstår en skillnad oavsett var utbildningen har förvärvats.

Orsaken till dessa skillnader mellan utrikes och inrikes födda är många. En orsak kan vara skillnader

FAKTA

Analysen om matchning är baserad på personer, 25-64 år, med en högskole- eller universitetsutbildning som är tre år eller längre. För utrikes födda gäller att de ska ha varit bosatta i Sverige i minst fem år för att ingå i studien.

Med ett yrke på matchande nivå avses yrken med krav på högskolekompetens och chefsyrken. Matchning beräknas genom att förvärvsfrekvensen multipliceras med andel av de förvärvsarbetande som har ett yrke på matchande utbildningsnivå.

Statistiken kommer från SCB:s Utbildningsregister, RAMS (Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik), Yrkesregistret och Arbetskraftsundersökningarna (AKU).

i utbildningsinriktning. Det kan innebära att man är hänvisad till ett yrkesområde med större konkurrens om de lediga jobben. En annan förklaring kan vara att en del utländska utbildningar inte överensstämmer med kraven på den svenska arbetsmarknaden. Avsaknad av kontakter och nätverk i Sverige är en annan tänkbar orsak, liksom bristande språkkunskaper. Det kan också vara så att utrikes födda diskrimineras på arbetsmarknaden.

Oavsett anledning visar resultaten att det finns outnyttjad kompetens på arbetsmarknaden. Det finns utrikes födda med eftergymnasial utbildning vars kompetenser bättre kan tas tillvara genom anställning inom yrken på rätt nivå.

LÄS MER:

I rapporten **Integration – Utrikesföddas matchning på arbetsmarknaden i Sverige** kan du läsa mer om i vilken utsträckning utrikes födda personer har arbete som matchar deras utbildning.

Therese Landerholm
010- 479 40 39
therese.landerholm@scb.se

Russell Schmieder
010- 479 46 81
russell.schmieder@scb.se

Therese Landerholm och Russell Schmieder arbetar med analyser inom utbildning och arbetsmarknad på SCB.

Foto: iStock

Placerade barn klarar gymnasiet sämre

När den sociala hem- och uppväxtmiljön påverkar barn och unga negativt kan samhället omhänderta dem och placera barnen i familjehem eller hem för vård eller boende (HVB-hem).

Barn som är placerade sista året i grundskolan klarar gymnasiet betydligt sämre än jämnåriga som inte omhändertagits av socialtjänsten. Färre än fyra av tio lyckas slutföra en treårig gymnasieutbildning. Av de som inte placerats är det dubbelt så många, eller åtta av tio, som klarar gymnasiet. Ingen förbättring har skett de senaste 20 åren. Pojkar är något sämre än flickor på att ta sig igenom gymnasiet, men det gäller även för barn som inte varit placerade.

Källa: Socialstyrelsen, www.socialstyrelsen.se

Nästan 72 000 arbetar i miljösektorn

Antalet förvärvsarbetande i miljösektorn ökade stadigt från 2004 fram till år 2008, med totalt cirka 11 procent. Ökningen höll dock inte i sig. 2009 minskade antalet förvärvsarbetande som en följd av finanskrisen. Nedgången i miljösektorn var i nivå med minskningen av förvärvsarbetande i hela ekonomin. Efter finanskrisen har antalet förvärvsarbetande i miljösektorn varit nästan oförändrad. Under samma period har mängden förvärvsarbetande i ekonomin som helhet ökat med över 10 procent. År 2015 arbetade 71 900 personer i miljösektorn.

Miljösektorn kan delas in i olika miljöområden där de fem största är avfallshantering, förnyelsebara energikällor, miljökonserter, återvunnet material och avloppshantering. Inom dessa områden har antalet förvärvsarbetande ökat sedan år 2010, det gäller dock inte förnybara energikällor där antalet förvärvsarbetande har minskat.

Källa: SCB, www.scb.se

Foto: iStock

SCB tackar

Tack vare våra uppgiftslämnare – privatpersoner, företag, myndigheter och organisationer – kan SCB tillhandahålla tillförlitlig och aktuell statistik som tillgodoser samhällets informationsbehov.

Foto: iStock

Utbyggnad av vindkraften

Vindkraftens utbyggnad i Sverige minskade något 2016 jämfört med 2015. Anledningen till att utbyggnadstakten har minskat är låga priser på elcertifikat och el samt en osäkerhet om hur elcertifikatsystemet kommer utvecklas efter 2020.

Sammantaget bidrog vindkraften med nio procent av den totala eltillförseln i Sverige under 2016. Elproduktionen från vindkraft var lägre 2016 jämfört med 2015, trots att mer effekt fanns installerat. Det var en konsekvens av att 2015 var ett ovanligt blåsigt år medan det under 2016 blåste på normala nivåer.

Källa: Energimyndigheten, www.energimyndigheten.se

Stor minskning av antalet dödsfall i aids

Under 2016 avled ungefär en miljon människor i världen i aids, år 2005 var siffran nästan dubbelt så hög. Även antalet insjuknade i hiv har minskat under samma period och fler än tidigare har tillgång till behandling.

Källa: Folkhälsomyndigheten, www.folkhalsomyndigheten.se

103 000

bostadsrätter såldes under 2016 till ett sammanlagt värde av nästan 227 miljarder kronor.

Källa: SCB, www.scb.se

8 procent får studiebidraget indraget på grund av skolkl

Drygt 25 500 elever på gymnasiet fick studiebidraget indraget på grund av skolkl läsåret 2016/2017. Det motsvarar 7,9 procent av alla elever.

Andelen personer med indraget studiebidrag har ökat de senaste tio läsåren. En förklaring är de skärpta riktlinjerna för skolornas rapportering som CSN införde för fem år sedan. Ytterligare en förklaring är att en allt högre andel elever får studiebidraget indraget i storstäderna.

I Stockholms län fick 11,5 procent studiebidraget indraget på grund av skolkl, det är den högsta andelen i landet. 63 procent av samtliga skolklare är pojkar, 37 procent är flickor.

Källa: CSN, www.csn.se

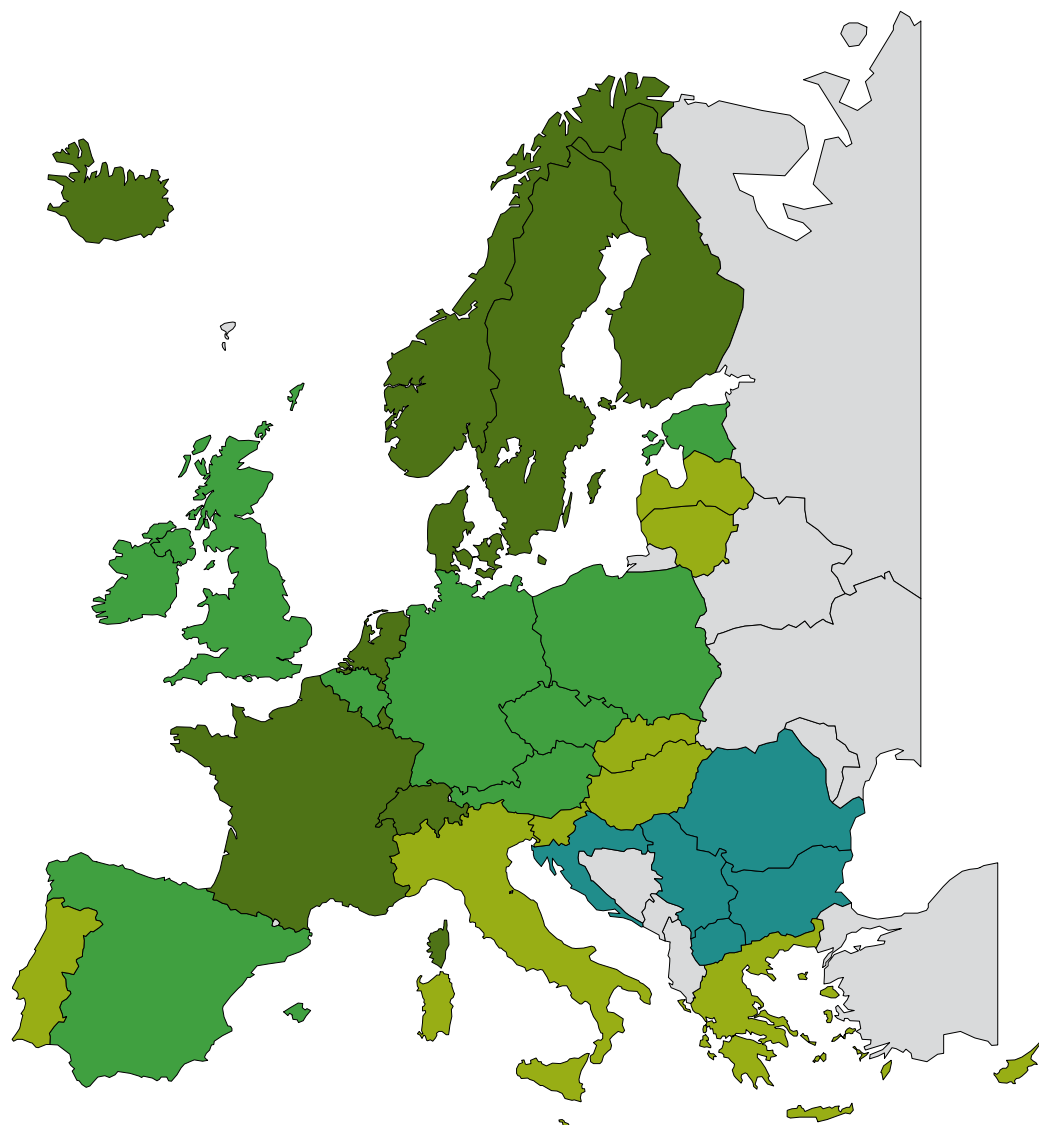

Biobesök vanligast på Island

Läs mer om
kulturvanor i
Europa på
sid. 5-7.

undersökningen EU-SILC, som genomförs i EU:s medlemsländer samt i ytterligare några länder i Europa, ställdes år 2015 frågor om man varit på bio under de senaste 12 månaderna. Nära hälften, 46 procent, av EU:s befolkning över 16 år hade varit på bio under det senaste året. Av de länder som genomförde undersökningen var andelen biobesökare högst på Island, 69 procent, följt av Danmark, 67 procent. Andelen i Sverige var 61 procent.

Lägst andel hade Makedonien, 13 procent. Även Rumänien, Serbien och Bulgarien hade relativt låga andelar, omkring en femtedel av befolkningen i dessa länder hade varit på bio det senaste året.

Andel av befolkningen 16 år och äldre som varit på bio under de senaste 12 månaderna, 2015. Procent

